
LA NOSTRA TERRA

REVISTA MENSUAL DE LITERATURA, ART I CIÈNCIES

EN MEMORIA DE MR. BYNE

Poques vegades s'han escrit llibres tan bells com Majorcan Houses and Gardens, publicat en 1928 per Mr. Byne, l'arquitecte nordamericà, gran amic de Mallorca, que fa poc temps tengué una mort tràgica. A la memòria d'aquest home i de la seva obra—l'estudi més seriós que de l'art i l'arquitectura mallorquina s'ha fet—, LA NOSTRA TERRA vol retre homenatge d'admiració i record.

Per això publicam avui el treball, fins ara inèdit, de l'arquitecte En Guillem Forteza, llegit amb motiu d'haver-se ofert un dinar d'homenatge a Mr. Byne, quan la publicació de la seva obra, que situa i valoritza aquesta en la moderna producció bibliogràfica artística mallorquina.

Un altre col·laborador nostre, també arquitecte, En Gabriel Alover, llançà desde les planes de «Correo de Mallorca» la idea de dedicar una làpida a la memòria de Mr. Byne i de la seva obra; idea que segons notícies ha recollit la "Associació per la Cultura de Mallorca" amb l'intent de dur-la a la realitat, i a la qual s'adhereix amb tot el seu entusiasme aquesta Revista.

Mallorca no pot oblidar el deute de gratitud que té contret amb Mr. Byne; aquest home ha estat, per la seva magnífica obra, el més gran propagador de les nostres bel·leses insulars, i el seu nom és ben digne de perdurable record.

EL NOSTRE VOT

Per més que el temps passat i les coses succeïdes darrerament li hagin tret gairebé tota actualitat, difícilment podríem eludir en aquest lloc el comentari a un fet, minúscul en si, que pretengué remoure aquest estiu la vida política local: ens referim a la proposició del Diputat de la «Ceda» Sr. Zaforteza, de segregar les Balears del Districte Universitari de Barcelona, amb motiu de l'autonomia d'aquella universitat.

No acabam d'explicar-nos a simple vista els mòvils de la proposició, però, posada a informació pública, votam decididament en contra. I votam en contra perquè no sabem veure enlloc en què ni de quina forma o per qual manera ens perjudica, ni culturalment ni políticament, el seguir formant part del districte universitari on figuram d'anys, malgrat l'autonomia al·legada. Si perjudici hi hagués, seria lamentable que els zelosos defensors de la nostra cultura haguessin hagut de menester dos anys justs per delatar-lo.

L'autonomia universitària de Barcelona, organitzada en virtut del decret de 1er de juny de 1933 i aprovada per altre decret de 7 de setembre del mateix any, i que venia preparada de lluny pels Congressos Universitaris Catalans de 1903 i 1918 (d'aquest darrer sortí el Projecte d'Estatut de l'Universitat, de 1919), és el primer pas envant a Espanya pel camí obert pels reials decrets sobre autonomia universitària de Silió, de 21 de maig 1919, i de Tormo, de 29 de setembre 1930. I el fet que l'Universitat de Barcelona sigui autònoma, sense deixar de dependre de l'Estat, no imprimeix cap caràcter ni modifica per res la circumstància que els nostres títols de Batxiller vagin firmats pel Rector d'aquella; ni el fet que els nostres mestres hagin d'assistir, eventualment, a un curset donat en el cap del districte...

No. El que passa és que s'ha volgut traduir al camp polític una qüestió que en el pla cultural és irreprotxable, i no poguent-se agafar a ansa més segura s'ha retret fins i tot el fantasma del separatisme, que aquí, on tots ens coneixem, no espanta de bona fe ni a les criatures. I davant això, refermant, si cap, el nostre vot en contra, gosam a demanar: Quan una llei legalment i constitucionalment aprovada com l'Estatut, no derogat, de Catalunya és llei de l'Estat, qui són els separatistes: aquells que la respecten i acaten o els qui, incapaços de rendir davant el fet constitucional advers la contumaç supèrbia de la pròpia opinió personal, pretenen separar allò que, unit de molt abans, no poden provar que hagi sofert, amb la vigència de l'Estatut, cap perjudici?

FRANCISCANISME I LULLISME

LA crítica més seriosa considera com un fet criteriològic indubtable que el *Lullisme* cau de ple dins la corrent franciscana. Es a dir, que el *franciscanisme* inspira tota l'obra i els fets excepcionals del benaventurat Mestre Ramon.

La paraula *franciscanisme* s'ha difús molt, la sentim arreu, i veim que li donen diverses accepcions.

Què entenem per *franciscanisme*?

Franciscanisme és una aptitud i al mateix temps una actitud ben definida, personalista i colectiva. Es el triomf—dins un ordre teòric i dins un ordre pragmàtic—d'un ideal de sublimació individual i social, que dóna un determinat *sentit original a la vida*. Es expressió de l'ambient característic de tota una època, en la qual sorgia un ideal de superació del cor cristià i mediterrani vers una sublimació de la vida en sentit evangèlic.

Podríem reduir a dues, les diverses accepcions que es donen actualment al vocable *franciscanisme*: primera, com a dimanant de l'ideal i esperit franciscà, amb la seva influència històrica, personal o individual, i colectiva; segona, l'estudi analític de les fonts paleogràfiques, bibliogràfiques, plàstiques i monumentals per determinar el vertader caràcter i just valor d'aquell ideal, en la seva genuïna significació criteriològica i gnoseològica, i en la seva evolució històrica. Naturalment, ambdues significacions es compenetren i ambdues ens interessan, tractant-se de *franciscanisme* i *lullisme*. No obstant, ens reduïrem a demostrar la immediata compenetració de l'esperit *lullia* amb l'esperit *franciscà*.

I—EL FRANCISCANISME, HISTÒRICAMENT PARLANT.

El *franciscanisme* és l'eclosió meravellosa d'un ideal evangèlic, de transcendència personal i colectiva, dins un ambient fet propici per llargues, constants i valuoses experiències històrico-socials, quan

l'ortodòxia era incessantment combatuda per filosofismes exòtics, subreptíciament inoculats en els grans centres intel·lectuals; quan la convivència de creients de tres religions que s'excluien mútuament, la cristiana, la jueva i la islamita, donava ocasió a llargues discussions i controvèrsies, i per aquestes obria el pas a l'escepticisme; quan les aptituds guerreres dels cristians cedien als costums cavallerescs i a les cortisanies; quan els pobles guerrers llanguien dins la inèrcia, sense que les antigues professions bèl·liques, de tan llarga durada, poguessin estar suficientment substituïdes per les suaus professions dels temps pacífics... Amb aquestes i altres circumstàncies històriques, sobrevenia la desfeta de la sensualitat dins un diluvi de passions i de vicis de tot ordre; així es presentà el *franciscanisme* com una reacció sentimental, excepcional i poderosa, netament evangèlica. Una part del poble mediterrani, principalment italià, reaccionava sentimentalment contra aquell ambient de corrupció, i l'Herói—emblema i flor de la creuada redemptora—va ésser St. Francesc d'Assís. D'ell prengué lògicament el nom aquella sublimació extraordinària dels segles XII i XIII. Així el *franciscanisme* és la vivència ardida d'un ideal netament evangèlic, de transcendència sublimadora, encarnant en totes les manifestacions vitals de la part selecta o escollida providencialment. Era, per una part, plasmació heroica del genuí esperit evangèlic, i per altra, epopeia i llegenda corprenedora. Antítesi la més viva del paganisme soterrat que volia rebrostar dins la consciència mediterrània. Flor de l'ideal cristià, que obria dins l'ambient propici i primaverat la seva esplèndida corolla, i difonia l'hàlit suavíssim de la pau del cor i de la santa llibertat de l'esperit.

II—FRANCISCANITZACIÓ DEL LIRISME MEDIEVAL.

Aquell ideal de sublimació tenia fons i forma completament lírics i, per rar acord, de gran transcendència, efectiva i fecunda, en la pràctica. Els idillis divinals de les "*Fioretti*" i del "*Libre d'Amic e Amat*" assenyalen la culminació literària més sublim d'aquella santa pau i d'aquella llibertat.

El *franciscanisme* no era pròpiament una revolució, sinó un fenòmen de reivindicació de tota una cultura. Aquesta reivindicació constitueix un fet providencial de la naturalesa; i la revolució també és un fenòmen de la naturalesa no mancat de providència. Però

—com diu Berdiaeff, un dels filòsofs no catòlics més nobles i seriosos—, “tota revolució és una calamitat”. “No hi ha hagut mai una revolució feliç... La revolució rusa, per exemple, és abjecta. Però totes les revolucions són abjectes. No hi ha hagut mai revolucions belles, harmonioses, felices. A més, totes les revolucions resulten fallides... La revolució és fatalitat, un element desencadenat...” Perquè “tota revolució és una descomposició progressiva de la societat i de la vella cultura... La revolució s’assembla a una malaltia greu i infecciosa... En la revolució pereixen sempre els qui l’han inaugurada o aquells per a qui era l’ideal somniat. Tal és la llei de la revolució... Es una folia racionalista, una mania de regularització definitiva de la vida, recolzada en elements irracionals, que tals són els populars. A més, cap revolució ha aconseguit mai els seus fins. A la llarga, quan ha passat la crisi, més o menys durable, retorna un ordre pacífic que no és certament el que predominava abans de la revolució, ni tampoc és l’ideal de la revolució. Una revolució no és, per sí mateixa, constructiva; tota revolució és, per naturalesa, destructora. El nou ordre de coses no naix mai de la destrucció, encara pressuposant-la; després de la revolució queda destruït l’ordre vell i es presenta la *tabula rasa*, on naixen i arrelen els nous elements constructius. Per això el *franciscanisme* no va ésser una revolució. Ni tampoc una senzilla reforma. Era l’efectivitat prolífica de la llavor del Sant Evangeli; la implantació voluntàriament acceptada, per una part de la societat religiosament selecta, d’una veritat, d’una sinceritat i d’una llibertat evangèliques. I d’aquest fonament ideològic deriva la força prodigiosa del *franciscanisme* medieval, reconstruint la vida cristiana i sublimant-la vers l’evangelisme pur. No era revolució, ni reforma; sinó reafirmació, és a dir, una confirmació sublim del *sentit de la vida cristiana*, que era o volia ésser un *sentit vital mediterrani*. Per això trobam, dins això que alguns escriptors han anomenat “revolució franciscana”, tot el contrari d’una revolució genuïna. El moviment franciscà era, tot ell, bell, harmoniós i feliç, i assolí plenament els seus ideals; i aquells ideals tengueren efectiva transcendència social. Només un superficialisme impenitent podria dur un crític a l’afirmació de la fecunditat revolucionària; és precís penetrar els constitutius dinàmics i psicològics d’una revolució per comprendre el que havem dit abans. I només un esperit simplista podrà confondre el *sentit* d’una revolució amb el *sentit vital* de la reafirmació evangèlica lograda pel *franciscanisme*.

El mateix seny humà, cristianament instruït, urgia aleshores el *franciscanisme*. I, parionament, el cor humà, cristianament educat. Aquell moviment extraordinari, meravellós, tendia a la perfecció integral del fill mediterrani, hereu de l'Evangelí. La seva eficiència va ésser històricament efectiva. I és per això que és certa i immensa la importància del *franciscanisme* dins la història nostrada.

El lirisme suau, però intensament eròtic, ardit, violent i a vegades cínic, dels trobadors provençals dels segles XI i XIII (Guillem de Poitiers, Ebbes II de Ventadorn, Jofre Rudel, Pere Vidal de Tolosa...) es transforma súbitament en un lirisme cristià. El joglarisme i el trobadorisme s'havien escampat, arreu, creant, principalment dins l'Europa mediterrània, tota una esplèndida literatura. Però, des de les trobes extremadament eròtiques, es passa de sobte, per obra del *franciscanisme*, a un lirisme místic, tot ell sublim, que va des del "*Càntic del Sol*", de St. Francesc, als versicles del llibre "*D'Amic e Amat*" del benaventurat Mestre Ramon. I aquest lirisme transcendeix a l'art (Fra Angelico, per exemple). Es tracta ja d'un lirisme pur, suavíssim, santificat, que s'individualitza, per dir-ho així, en les persones sentimentalíssimes de St. Francesc i dels seus frares i del Beat Ramon. Tota l'obra ascètica i social de St. Francesc, com tota l'obra ascètica, social i àdhuc científica del Beat Ramon, mostren el *substratum* psíquic comú, que consisteix en un lirisme místic, elevadíssim, vivament sentit i entès. Es tractava de la purificació del sentiment. Precisa, per fonamentar tota la vitalitat del *franciscanisme*, santificar i fer bella tota la seva eficiència personal i col·lectiva dins un *sentit* de sublimació de la vida cristiana.

Dins la lírica sublim, en què es desenrotllen els ideals de St. Francesc i del benaventurat Mestre Ramon, descobrim tota la valoració dels lírics medievals; perquè el *franciscanisme* era tota una reformació ardida i subtilíssima vers la sublimació espiritual. La nostra lírica característica, la mediterrània, amb tota la seva fecunda diversitat, es trobava abans i únicament en les exaltacions trobadoresques, malgrat llur sensualisme, sempre amarades de cristianitat, des de les escoles provençal i catalana fins a l'escola siciliana, on albejà gentilment la poesia italiana. Però és un fet interessant que ni les cançons joglaresques i trobadoresques de la Provença i Catalunya—encara que prou difuses—, ni les del mateix Ciullo d'Alcamo, ni les de Folacchiero di Siena, ni les dels joglars i trobadors cosmopolites de la Cort mecènica de Federic II, ni les de la primitiva Escola Toscana (amb Ciaccio del l'Anguilara, la donzella Compiunta,

Dietajuti, Guido Donati i Brunnetto Latino) lograren veure's tan divulgades ni tan sentides com el "Càntic del Sol" del *Poverello d'Ascessi*. I és que aquest himne, tan curt i tan immens, constituí l'esclosió lírica i triomfant del franciscanisme; era la floració primigènia, primaverat, cançó d'alba, idilli fresc, i al mateix temps síntesi meravellosa del *franciscanisme*. Parionament al *Càntic* suggestionen *I Fioretti*, sense les quals no serien comprensibles ni la vida de St. Francesc ni els fets històrics del *franciscanisme*; perquè són una llegenda que concreta tota l'exaltació mística franciscana, sense que es trobi res de semblant dins la història.

Aquest lirisme medieval, humil i sublim, senzill com la puresa i la sinceritat del cor, troba dins la mística del benaventurat Mestre Ramon una sublimació estètica que arriba a tenir la consistència de pura rel bíblica quan arriba a l'incomparable llibre "D'Amic e Amat". Aquesta sublimació es genuïnament lulliana; és vida personal del Mestre; és font d'inspiració i norma en totes les seves eficiències ascètiques, apostòliques i àdhuc científiques. La diferència, o millor, diversitat, entre l'eficiència franciscana de St. Francesc i del seus frares i l'eficiència lulliana, és la que va d'una sublimació d'origen afectiu a una sublimació ungida sàviament d'intellectualitat. Però el *substratum* criteriològic és comú; l'estètica és la mateixa; i és idèntica la tendència vital a la sublimació, a l'impuls abrivador d'una inspiració evangèlica comuna.

Aquest lirisme constitueix una de les dots principals, i tal vegada la més característica, del *franciscanisme* medieval i del *lullisme*.

III.—CARACTERÍSTIQUES DEL FRANCISCANISME I DEL LUL·LISME.

El lirisme franciscà i lullia és plasmació harmònica de tres virtuts originals del *franciscanisme*, per les quals es fa possible la tendència vivent a la sublimació personal i col·lectiva, constituint l'esperit genuïnament franciscà. Per adquirir-les és precís l'heroisme, i per elles són herois St. Francesc i el seus frares i el benaventurat Mestre. Aquest heroisme es manifesta en la conquesta de la perfecta *sinceritat*, de la perfecta *veritat* i de la *pobresa* perfecta, tres virtuts que fan viable la perfecta *llibertat* humana; tres aptituds indispensables, sense les quals no seria possible el *franciscanisme* ni el *lullisme*.

Són, per tant, tres virtuts i una aptitud complexa, que consti-

tueixen parionament les seves característiques criteriològiques i pragmàtiques.

Es, per tant, el *franciscanisme*, una aptitud personal que adopta i s'identifica espiritual i externament amb la *sinceritat*, amb la *veritat* i amb la *pobresa* evangèliques, d'una manera absolutament original.

IV.—LA SINCERITAT FRANCISCANA.

La *sinceritat* constitueix la primera de les característiques del *franciscanisme* i del lullisme. La *sinceritat* franciscana equival a una equació perfecta entre el sentit interior i el sentit exterior, entre l'ideal de cor i l'eficiència extrínseca. Dins el *franciscanisme* no hi ha un redòs inconfessable; tot és clar i lluminós. La vida externa harmonitza perfectament amb la vida interna.

I *Fioretti* són el còdex i la història de la *sinceritat* franciscana; i dins l'àmbit lullia, els llibres personalistes del benaventurat Mestre (*Llibre de Contemplació*, *Desconhort*, *De fine*, *Blanquerna*, etc.) són les demostracions més eloqüents i efectives del seu dinamisme franciscanista.

Sant Francesc—*alter Christus*—, tot ell evangèlic, va ésser el primer, en plena florescència del segle XII, que per primera vegada encertà a fer-se sincer, absolutament sincer; i per aquesta *sinceritat* va ésser diàfan com un cristall, identificant la vida i el pensament. I per aquesta mateixa *sinceritat*, s'uní a la misteriosa Esposa que visqué tota sola en el desert cent i mil anys i que, després de morta, retornava a la vida esperant que els sincers de cor la reclamassin.

Aquesta *sinceritat*—que és el que significaran històricament Sant Francesc i els seus frares i el benaventurat Mestre Ramon, aquells principalment enmig del poble i aquest entre les classes doctes—, solament podia encarnar-se en esperits exaltats com els seus, excel·lentment aptes per a la pròpia sublimació, sota la inspiració evangèlica.

I és principalment per aquesta *sinceritat* que la llegenda de St. Francesc i dels seus companys, com la llegenda del benaventurat Mestre Ramon, tenen i tendran sempre dins la història un lloc excepcional i preeminent. Perquè mai, en efecte, es manifestaren les intuïcions emotives en esperits acuradament educats, amb tan pulcra, suggestiva i clara suavitat com en el *Càntic del Sol*, en les *Fioretti*

i en les obres principalment personalistes, ascètiques i místiques del benaventurat Mestre.

V.—VERITAT FRANCISCANA.

La *veritat* que suposa l'esperit franciscà (sia en St. Francesc i els seus companys, sia en el benaventurat Mestre Ramon) és, no solament la veritat evangèlica, sinó també tota veritat humana, és a dir, la veritat de totes les classes socials. Per això la gesta del *franciscanisme* ultrapassa la gesta del Dant.

La *veritat* franciscana no és una veritat teòrica, sinó ontològica, pràctica i viva; la mateixa que tornarà a posseir el món quan entri dins una nova edat medieval, després de la lluita prevista entre el Crist—que és llum i sinceritat—i l'Anticrist—que és fosca i mentida—; quan els homes de bona voluntat sentin l'impuls salvador dels ideals eterns i visquen d'espiritualitat, que val tant com dir d'immortalitat. Aquesta *veritat* franciscana és vibrant, serena, clara, poderosa, filla d'una convicció i d'una actitud indeclinable, malgrat els atzars. Es la *veritat* de St. Francesc i del Beat Ramon. Perquè ambdós foren profundament, excepcionalment, humans; tan humans que llur vida constitueix una meravella de veritat humana. Es la veritat palesada victoriosament amb tota la simplicitat triomfal, lliure, austera i fecunda. Unicament així es podria concebre la veritat dins el Paradís.

Un fenomen notable de llur veritat el constitueix la supervivència històrica de St. Francesc i del Beat Ramon.

La Humanitat és talment una muller infidel que sovint s'oblida dels seus fills predilectes. Els acompanya fins al llindar de la *selva oscura*, i els abandona tot seguit. Quina història d'home es presenta íntegra, tal com fou la seva vida? La Humanitat, en el seu orgull dinàmic, perd sovint la memòria, adultera el record i tollera que s'esfumin els mateixos monuments que un dia foren la seva glòria i el seu orgull legítim. Però, vet aquí el fet: dins la memòria de la Humanitat, per rara excepció, viu encara ara St. Francesc, i viu "talment com va ésser en vida". I el mateix caldria dir del benaventurat Mestre. Perquè és un fet que sempre llurs persones sorgeixen de l'ombra dels avatars endormiscats, plens de veritat històrica i de sinceritat, talment com foren en vida.

La *veritat* franciscana és la veritat de totes les classes socials:

una veritat pràctica, insubstituïble, eterna. La veritat dels *Fioretti* es troba idèntica dins les pàgines del *Llibre de Contemplació, Desconhort, De fine...* i en el *Blanquerna*, on viu la veritat de totes les classes socials. I així és interessant veure sempre pariones, en llur actuació personal i apostòlica, les figures de St. Francesc i del benaventurat Mestre Ramon. Tant si les estudiem a través d'autors ortodoxes com racionalistes, sempre sorgeixen plenes de suggestió, irradiant igualment bellesa, sinceritat i veritat. I aquesta és la força de llur immortalitat dins la història. Perquè són immortals precisament per la transparència i sinceritat de vida amb que sorgiren heroicament dins el quadre històric de la vida. Ambdós foren, així, absolutament originals, excepcionalment originals; semblances perfectes de la veritat evangèlica del Crist, suposant un ideal grandios d'humana redempció.

L'augusta figura de Jesucrist—sinceritat i veritat perfecta—s'encarna igualment en St. Francesc i en el benaventurat Mestre. Ambdós encertaren en el compliment de la màxima: *Siau perfectes!*; *Sies alter Christus*.

La pràctica fidel de la sinceritat i de la veritat suposava l'ideal de la pobresa evangèlica, i contenia el germen d'una gran reforma social, d'ordre religiós i social. La realitzà en gran part St. Francesc, i el benaventurat Mestre intentà heroicament fecunditzar-la amb la seva gesta exemplar i els seus llibres. Ambdós eren homes de bona voluntat fins a l'heroisme. I gaudiren de pau enmig de la maror de llur vida; per a ells cantaren els Angels: "Glòria a Déu en les altures i pau en la terra als homes de bona voluntat". Predicaren la pau. Pau als pobres i pau als rics i poderosos de la terra; pau als savis i als ignorants, mitjançant la correspondència afectuosa a l'amor infinit de Déu, mitjançant el fidel compliment de les lleis divines i humanes. Pau als fidels, i àdhuc pau als infidels; pau a tothom, sia el que sia. Aquest apostolat pacífic i transparent significa l'única veritat de la Humanitat.

VI.—POBRESA FRANCISCANA.

Si la *sinceritat* és el nervi, que diríem, ontològic del *franciscanisme*, aquesta *sinceritat* es fa heroicament efectiva posant-se de relleu en la *pobresa franciscana*.

El concepte de la *pobresa franciscana* és també original. No es

caracteritza per l'abstinència ni la renúncia de la riquesa, sinó que implica una vertadera possessió de tots els tresors de la vida. Ni Ramon Lull ni St. Francesc rebutjaren orgullosament les riqueses, ni menys les despreciaren amb l'arrogància dels estoics del paganisme o la supersuficiència nirvànica dels faquirs orientals. Senzillament fugien de la riquesa com qui fuig d'una insídia.

Aquest concepte de la pobresa llibertadora constitueix també una veritat superior, que no tothom pot entendre. Quan el Beat Ramon es veu desposseït dels furs de cap de família i de l'administració dels seus béns propis, no s'amoïna ni s'entristeix; ans al contrari, respira aleshores com qui, finalment, es veu i es sent lliure. Perquè pobresa és llibertat. Vegi's l'admirable descripció de la "Vita" i el document sobre curació dels seus béns, i sobretot les al·lusions a la pobresa voluntàriament acceptada i alegrement seguida, en els seus llibres personalistes.

En els fons d'aquesta acceptació voluntària, franciscana, de la pobresa, es troba la vindicació més admirable de l'humana llibertat, tenint per norma l'escripturària: "*nihil habentes et omnia possidentes*", "no res tenir, per a posseir-ho tot".

VII.—LLIBERTAT FRANCISCANA.

Amb la victòria de la santa llibertat de l'esperit, el cor humà és, i es sent, heroicament lliure de les fútiles de la vida i de la vanitat. Així St. Francesc i els seus companys i el benaventurat Mestre foren immensament rics, perquè tot ho posseïren: el germà Sol, la germana Lluna, el germà Llop... Aquesta possessió no implica cap poder senyorívol, que sempre és insincer, egoista i pesat; sinó un sentiment cordial, afable, generós, poderós, fort i suavíssim. Es la possessió afectiva que es confon amb una germanor sota la *Bonitas Divina*, la paternitat de Déu, segons Ramon Lull, bon Pare que vest les flors amb pètals suavíssims, les aus amb irisats plomatges i les ovelles amb llana abundosa i dóna menjar a les feres del desert, a l'aucellada, al cuquet de terra, i dóna als homes la saviesa de la virtut, i compon tot l'Univers amb una harmonia eterna.

La concepció lulliana de la paternitat, de la filiació i de la procedència del bé—tota ella evangèlica i joannea—ritma dolçament el lirisme dels "*Fioretti*", i constitueix el *substratum* ideològic de tota l'Art i Ciència del benaventurat Mestre. Amb aquesta veritat, aquesta

sinceritat i aquesta *llibertat* de l'esperit, té eficiència dins la història humana la finalitat divina de la creació: "Déu va fer l'home a la seva imatge i semblança", i així "Amor i amar, Amic i Amat es convenen tan fortament en l'Amat, que són una actualitat en essència; i Amic i Amat són coses distintes i concordants, sense contrarietat alguna ni diversitat. I per això l'Amat és amable sobre totes amors".

Els mitjans per lograr la santa llibertat de la pobresa es reduïen a un sol: substituir la propietat extrínseca per una presa de possessió interna, afectiva i fraternal dels homes i de les coses. I això és llibertat; perquè la propietat exterior és forçosament limitada, hipotecant totes les facultats superiors del propietari. La veritable llibertat—urgent i necessària dins l'apostolat de St. Francesc i del Beat Ramon—exigia una riquesa il·limitada, no solament respecte a l'objecte de la propietat, sinó també respecte al subjecte de la propietat. Així la pobresa franciscana no era un mitjà sinó un fi, del qual sorgia la joia del "*Beati pauperes...*", establint la sobeïania de la raó i del cor, que és alegria, sobre lo pecaminós i obscur, que és tristesa, angoixa i dolor.

VII.—EL "COMUNISME" FRANCISCA.

L'apostolat del Beat Ramon tenia la mateixa finalitat del de St. Francesc; però els mitjans no eren idèntics. St. Francesc volia guanyar els homes per a Déu, per la sola amabilitat evangèlica; Ramon Lull, àdhuc comptant amb aquesta, per mitjà del coneixement de la veritat. Aquest punt assenyala una divergència entre el *franciscanisme* apostòlic i el *lullisme* apostòlic. Dins l'apostolat de St. Francesc imperava el cor, divinament exaltat; dins l'apostolat del benaventurat Mestre, el seny humà, clarificat per la comprensió de la veritat. L'esperit del comunisme franciscà aletetjava subconscientment dins l'apostolat del Beat Ramon; i pràcticament degué ésser establert dins l'escola primigènia de Miramar, on tots els deixebles eren franciscans; però no el podia practicar més que ideològicament el qui perseguia la santa empresa personal, contra vent i maror, per tots els camins del món conegut. I no el rebutjà, i àdhuc sembla que el devia acceptar per urgències del que ell anomenava el "*Sant Negoci*". Però tenia, com havem dit, l'esperit de la santa *Pobresa* franciscana, i per tant l'esperit del comunisme

franciscà, puix que resulta clara i eloqüent la identitat de la llibertat franciscana i de la llibertat lul·liana.

Convé analitzar aquest comunisme, on es posa vigorosament de relleu la força sobirana del *franciscanisme*. El *comunisme* actual —socialisme o bolxevisme— és l'antítesi més viva del comunisme franciscà. Aquest no cerca la riquesa, sinó la pobresa. I diu als rics i poderosos: "Feis-vos pobres! Conquistau la llibertat del vostre esperit! Siau intel·ligents i virtuosos, per obtenir la vertadera alegria, que és la llibertat de cor; puix que la riquesa suposa esclavitud". I diu als pobres: "Ja teniu la pobresa, que és un do. Conquistau l'esperit de la pobresa, que és llibertat". Aquest comunisme franciscà llibera l'esperit de la matèria; la suprema alegria i benaurança consisteixen en la llibertat de l'esperit sobre l'esclavitud de la matèria. En canvi el comunisme libertari d'avui exalta lo vanitós de la vida sobre la teoria xorca d'un positivisme absolutament material, i per tant esclavitzador, anul·lant la individualitat per formar l'home peça, és a dir, l'exhome. I lo més tràgic és que es sacrifica la pèrdua de la llibertat en les ares d'una pura ficció. D'aquesta manera l'impuls franciscà dels segles XII, XIII i XIV s'oposa a les somniades reivindicacions proletàries d'avui que, en veritat, no són més que la fermentació infecciosa d'un egoisme odiós i agressiu.

Escrivia sàviament el benaventurat Mestre:

.
Mai val franquea en voler,
en recordar e en saber,
que en regnar ne en haver.

Creà Déu home franc en vertut;
mais hom es serve esdevengut
per ço car se's desconegut.

Tothom pot llibertat haver
en amar Déu e car tener;
car Déu no força nul voler...

Res d'odiós i menys d'agressiu trobareu dins el comunisme franciscà, regne pacífic de la pobresa. Tot ell és amor i amplitud de cor.

Com tot era amor dins l'obra apostòlica del benaventurat Mestre, es féu pobre per amor, i eixamplà el cor per agombolar tot el

món. Mestre Ramon amà —en efecte— tothom, àdhuc el qui anava errat. Les seves discussions amb hebreus, àrabs i gentils són suavisíssims models de cortesia. Quan corregeix els qui erren, les seves paraules —àdhuc amargues— destillen amor i germanor efusiva. El seu amor i la seva tàctica apostòlica és el mateix amor i la mateixa tàctica de St. Francesc.

La moderna demagògia anuncia la seva llegenda amb la teia incendiària i l'escriu amb sang dins la boira caliginosa dels odis humans. El Beat Ramon i St. Francesc escriuen la seva llegenda amorosament; amb la clara llum d'una alba fecunda d'amor. Aquella diu: "Companys! Odi als rics i als fills dels rics!... Cremau!... Arrasau!"; i alcen el puny. I deia St. Francesc: "Germans lladres: Veniu a casa i dinareu amb nosaltres. Menjareu de la nostra cassola i beureu del nostre vi". I com si no fos suficient aquesta oferta amorosa, enviava als fills del pecat, a Borgo Santo-Sepolcro, els ous i la carn que per a ell havia pidolat.

Quan Ramon Lull va ésser greument ferit pel seu esclau, sent interiorment el despertar-se de la fera interior; però ja és lliure i la domina. Tot el seu drama es redueix a que no troba la manera de salvar-lo de la mort, després d'haver-lo perdonat de bon cor. Durant tres dies, dins l'Abadia de Sta. Maria de la Real, prega Déu que l'inspiri. A Xipre és enverinat: ell perdona tot seguit, fuig d'allí, no sent l'esperit de la venjança. L'efusió del seu cor es manifesta de mil maneres en les seves obres, en les seves predicacions i controvèrsies i en tota l'anecdòtica descripció de la seva vida.

VIII.—L'ESPERIT DEL LUL·LISME

Un simplicisme crític i divers ha definit St. Francesc i el Beat Ramon com a grans amadors de la naturalesa, filòsofs i sociòlegs, reformadors, ascetes, místics... Eren tot això i més, però tot ho eren per conseguir la santa *sinceritat*, la santa *veritat* i la santa *llibertat* de l'esperit. Foren apòstols d'un humanisme savi, conscient, divinament sublimat sota la inspiració evangèlica, volent per a tothom aquelles tres virtuts redemptores de l'home. Ambdós segueixen igualment el seu ideal que, a fi de comptes, s'identifica. Ambdós es senten inspirats per un *franciscanisme* idèntic.

Es interessant veure'ls córrer parionament dins la palestra de la santa llibertat del cor.

Les circumstàncies de la conversió del benaventurat Mestre s'assemblen prodigiosament a les de la conversió de St. Francesc. Els propòsits que formula el benaventurat Mestre Ramon en la mateixa nit de la seva conversió, després de la cinquena aparició del Crucifix, són semblants als que formulà St. Francesc davant el Sant Crist de St. Donnino. Consemblantment caminen ambdós, amb gran impuls del cor, vers un fi ben determinat, malgrat tots els contratemps, amb una energia psíquica inexhaurible. Aquesta fi és portar els homes a Crist, mitjançant l'eficiència dels ideals evangèlics obrada per amor. Tenen una aspiració comuna: encendre el món en la foguera de l'amor diví; i ambdós escometen la gran empresa de convertir *tota* la humanitat; i plens de caritat evangèlica, ardits i agosarats, comencen i segueixen generosament llur apostolat d'una manera indefectible.

Ambdós empren uns mitjans apostòlics semblants, però no idèntics. St. Francesc —com el benaventurat Mestre— concep un projecte suggestiu: el de la substitució de les armes materials, que feren i maten, per les armes espirituals, que curen i vivifiquen. I així, amb les armes subtils de l'esperit i dels ideals evangèlics, intenten la conquesta del món per a Crist, i àdhuc l'ocupació de Terra Santa. Però St. Francesc és més sentimental i angèlic que pensador i pràctic; per això rebutja des d'un principi el pes de l'erudició i fuig de les subtileses de la polèmica i més encara de les disquisicions filosòfiques; St. Francesc posa únicament les seves grans esperances en la mateixa força de la veritat, amable i suggestiva, del St. Evangeli, sempre assequible a tothom. I finalment es proposa vessar tota la seva sang en confirmació d'aquella veritat afable.

El Beat Ramon —aspirant i conseguit, pel que sembla, la púrpura martirial en testimoni de la veritat de l'Evangeli—, fill d'un segle nou, tot ell ple d'inquietud intel·lectual, no rebutja les armes de la filosofia i de l'erudició; ans bé, en transforma llur concepte, fent-les suggestives amb l'unció lírica i assequibles a doctes i ignorants; és a dir, les democratitza. D'aquesta manera, per primera vegada dins la història, la saviesa es fa popular i es torna instrument decisiu i democràtic a favor de la fe.

Malgrat aquesta diversitat de mitjans d'apostolat, St. Francesc i Ramon Lull troben un fi comú, i cadascú amb el seu instrument característic. Així St. Francesc és el *Joglar de Crist* en mig del món, fent-se afabilitat evangèlica, *revestint-se de Crist* fins a la transfixió.

El Beat Ramon també és joglar, però *Joglar de Valor* i *Procu-*

rador d'infidels; i amb aquesta doble significació, que el defineix, actuarà, parlarà, discutirà, escriurà i cantarà, fent amable i suggestiva la veritat evangèlica, estenent prodigiosament l'eficiència de l'apostolat per la planura fecunda de l'enteniment. I per això ungirà de saviesa el seny vulgar il·luminant-lo amb la veritat racionalment demostrada. Aquest racionalisme —tot ell dins la plena ortodòxia— és únicament provisional; de manera que, quan arribi al seu objecte, alshores transcendirà a la coneixença de les coses divines amb les ales de la fe. Així el *Joglar és de valor*, iniciant una filosofia original de la conversió, set segles abans de la moderna apologètica. Però —com havem dit— Mestre Ramon és un filòsof provisional; la seva filosofia és un mitjà, no un fi; és un cristià creient, recercador de la saviesa únicament per a fer creients. I així també la ciència li sembla un instrument utilíssim per a la conquesta espiritual del món. Solament quan la poseeixi —després de deu anys d'estudi intensíssim—, començarà el seu apostolat i la seva “procuració d'infidels” —no tot d'una com St. Francesc— i voldrà fer arribar la ciència dels seus escrits fins a la fi del món, dins l'espai i el temps. Aquesta és la seva gran utopia: la troballa d'una *Ciència i Art* perdurables en defensa i per l'establiment savi de la fe, necessària dins el seu apostolat personal i dins l'apostolat dels futurs. Mitjançant aquesta *Ciència i Art*, la veritat serà *demonstrada*, no solament entesa, reintegrant-se la Humanitat a Crist i el Cristianisme a la puresa evangèlica; i alshores ja no hi haurà més, a dins el món, que “*una sola fe, un sol ramat i un sol pastor; i àdhuc una sola llengua*”.

La immensa perspectiva de l'apostolat lul·lià demostra una forçosa complexitat, per a la qual la gesta literària i científica haurà de tenir un caràcter completament enciclopèdic. I aquest és un dels grans mèrits del *Lullisme*: perquè l'especulació, que dins la Grècia constituïa una orgia intel·lectual i aristocràtica, dins l'apostolat científic del benaventurat Mestre es converteix en alçaprem gegantí, capaç d'alçar el món dels doctes i dels ignorants. No és que volgués. Mestre Ramón, constituir-se en mestre de mestres; volia fer *l'Escola*, no *una Escola*: l'Escola definitiva. I per això es va fer mestre d'homes, restaurant llurs forces espirituals, acostant-los —mitjançant la seva *Art i Ciència*— al dolç convivi amb el Verb que és “*llum que illumina*”, al qual “*les tenebres no compregueren*”. Per això serà un sincretista original, recollint la veritat i l'art allà on els trobi, dins el tresor de les tradicions sàvies de la Grècia, dels

àrabs, de la patristica...; tot per enfortir més i més aquell sistema filosòfic que conceptua salvador, intuït el dia de la il·luminació a Randa. Intensificarà la investigació de les qüestions més abstruses; si és precís, divagarà profitosament dins l'especulació metafísica; baixarà al camp pla de l'experiència; usarà dels arguments del cor; exaltarà el sentiment humà..., democratitzant sempre la saviesa, ungint de suggestió i poesia els seus llibres i d'afabilitat les controvèrsies.

Així l'esperit del *Lul·lisme*, encara que els mitjans apostòlics no sien els mateixos de St. Francesc, es confon radicalment amb l'esperit del *franciscanisme*.

IX.—EL SENTIMENT DE LA NATURALESA DINS EL FRANCISCANISME I EL LUL·LISME.

La transfiguració evangèlica del Beat Ramon després de la seva conversió —com la transfiguració evangèlica de St. Francesc— importa la més joiosa exaltació del sentiment de la naturalesa.

La naturalesa és generosa, bella i bona, obrint pròdigament les seves meravelles al cor evangèlic. Mestre Ramon la conquista fent-se *franciscanament* rei de tot. Aquella dolça alegria que Jesús experimentava, traduint-la en paràboles, en veure el lliri de la vall més ricament vestit pel Pare Celestial que Salomó enmig del seu poder, de la seva glòria, i les aus del cel, providencialment mantingudes; l'onejar del blat abundós i les sementeres fecundes, emblema de les de la gràcia; les vinyes verdetjants que estenen profusament la seva abundosa pampolada, carregades de raïms saborosos; la fecunditat del granet de mostassa, símbol de la fecunditat evangèlica...; és l'alegria que sorgeix espontània i generosa del cor evangèlic en contacte amb la naturalesa. I el benaventurat Mestre la sentí intensament com St. Francesc mateix. El *Poverello* d'Assís s'adreçarà al germà Sol, al germà Llop, als germanets ocells... i viurà un lirisme ingenu, immarcible, cantant himnes d'amor a la Bondat Divina i a la Bellesa subsistent, que deixaran corpresos els homes. Ramon Lull seguirà els seus camins inacabables amb el mateix sentiment de la naturalesa. Meditarà, parlarà, discutirà a la vora de les belles fonts, a l'ombra dels bells arbres, on nia abundantament l'aucellada; en les rels, en la soca, en les branques, en els rams, en les flors, en el fruit, trobarà, el benaventurat Mestre,

la semblança i el símbol que farà fàcilment intelligibles les veritats més abstruses. Quan discuteixi, les seves controvèrsies es desenrotllaran serenament, ungides de pau, de tollerància i d'afabilitat; i amb la suavitat evangèlica del Sermó de la Muntanya, establirà les doctrines morals més exigents, fent-les suaument i de bon grat acceptables.

Seria interessantíssim l'estudi psicològic de la rel d'aquesta suavitat franciscana, d'aquesta font, d'aquest imant que atreu tots els cors dels homes, que es confon amb la dolçor de la naturalesa cordialment sentida. En Jesús de Nazaret tenia també, el sentiment de la naturalesa, un fort matís religiós-metafísic. St. Francesc i el Beat Ramon arriben suaument a lo etern i a lo més transcendental des del sentiment afectuós de la naturalesa. St. Francesc es dirigeix al cor de l'home i li fa sentir la veu de Déu que parla per la naturalesa. El Beat Ramon usa del mateix sentiment, en forma semblantment delicada i fina, per aclarir més fàcilment la intelligència humana. *Per les coses que són fetes arribam a la intelligència de llur Creador i al coneixement de la seva bondat, bellesa, grandesa, poder.*

...Perque tota veritat —segons la doctrina lulliana— troba la raó suprema dins la "*Divina Bonea*".

X.—L'APOSTOLAT DE ST. FRANCESC ÉS L'ANTECEDENT SENTIMENTAL DE L'APOSTOLAT DEL BENAVENTURAT MESTRE RAMON.

És una llei dins la filosofia de la història que sempre al període sentimental segueix el de la reflexió. Ho sanciona la psicologia individual i la psicologia colectiva. L'esperit del *Lullisme* és ben franciscà; però l'esperit personal del *franciscanisme* de St. Francesc i dels seus companys, tot ell cordial, afectiu, és criteriòlogicament l'antecedent cronològic i sentimental de l'apostolat del benaventurat Mestre. Quan el Beat Ramon resol el començament del seu apostolat, aleshores les controvèrsies religioses adquirien la valoració de crítica racional. En són prova els llibres de Mestre Ramon Martí i de St. Tomàs d'Aquino. I era lògic que sobrevingués una crisi espiritual en plantetjar-se la qüestió d'harmonia entre la fe i la raó, i sobretot en establir-se, pel racionalisme averroista, el divorci entre la teologia i la filosofia. Gràcies a la perfecta comprensió del moment històric, Mestre Ramon sent l'urgència d'un apostolat de la

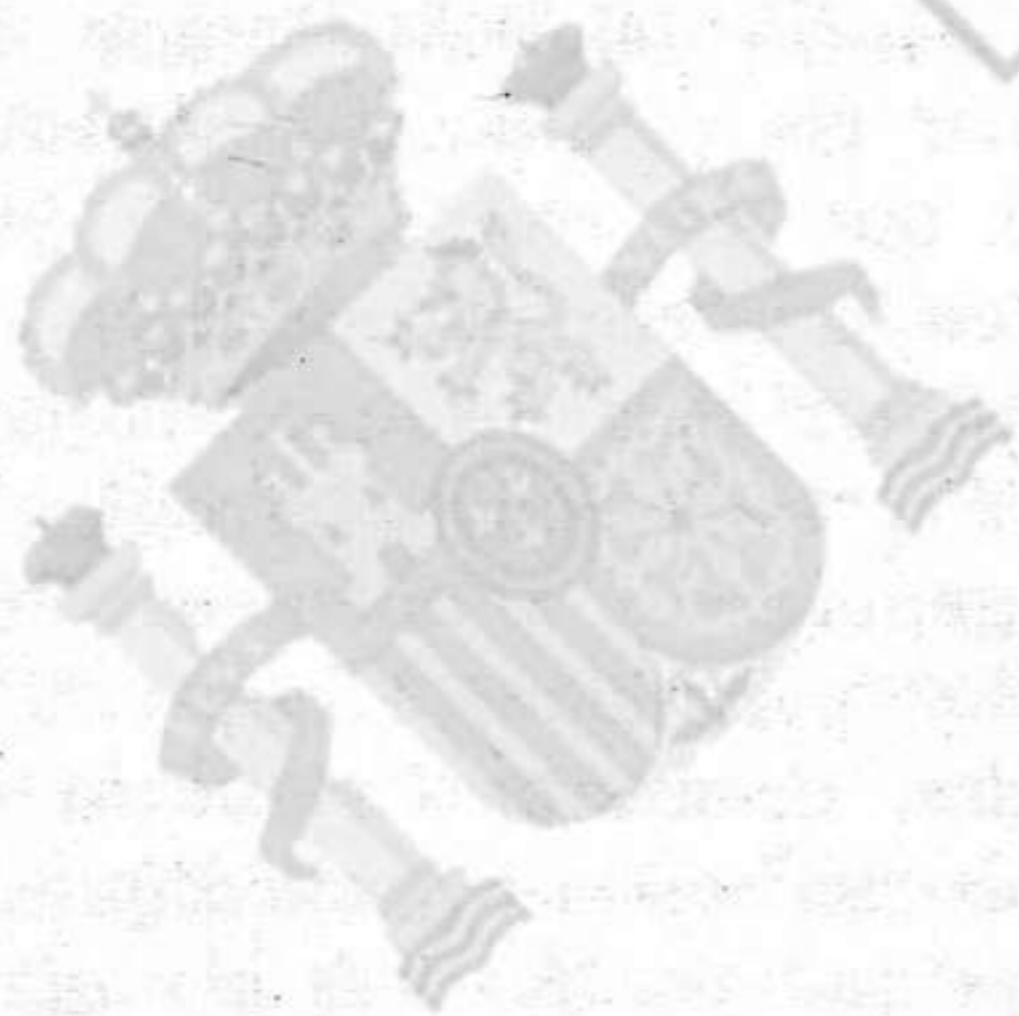
ciència en benefici de la fe, i —àdhuc usant de l'afabilitat suggestiva del *franciscanisme*— emprèn ardidament la defensa de les creences pel raonament savi, assequible igualment als doctes i als ignorants, als fidels i als infidels. St. Francesc entenia sàviament que un menestral posseïdor de la fe cristiana sabia més de Déu que Plató, el qual confessava ingènuament la dificultat de comprendre el suprem Constructor de l'Univers. I realment era així: la filosofia més sana, la teologia més santa, flueixen espontàniament del coneixement fidel del St. Evangeli. A més, l'afabilitat evangèlica era l'imant de la veritat, i no en podia prescindir el benaventurat Mestre. I així la seva doctrina i el seu apostolat eren afables i suggestius. Perquè el temps havia avançat; i davant el racionalisme exòtic i agressiu que reptava el món cristià del segle XIII i XIV, Mestre Ramon, amb un perfecte coneixement del precís moment històric, vegé la necessitat i l'urgència de fonamentar els motius de credibilitat no solament en la suggestió de l'Evangeli, sinó també i principalment en la raó dels fets. I per això usà de la saviesa i de l'argumentació. Però, en els fons, pensà com St. Francesc, afirmant que *“és tan solament Déu qui dona llum als homes que es converteixen, coneixent la veritat”*. Així la ciència del Beat Ramon és una *“Filosofia de Conversió”* que prepara els camins del Senyor, que *“no vol la mort del pecador, sinó que es converteixi i visqui”*.

Coneix perfectament la posició dels infidels (jueus i àrabs) i dels pagans (tartres, etiops...); els prejudicis dels primers contra els dogmes cabdals de la nostra santa Fe, les creences errònies sobre l'Església... I lluita contra tot això generosa i afablement. Precisen arguments de raó i s'esbrava en llur conquesta. Perquè *“l'home, per virtut de Déu, ha poder d'entendre, demostrar i rebre la veritat per raons necessàries”*. I, en efecte, *“és cosa certa i notòria que l'error és millor destruït per raons necessàries que per fe; i és per això que enteniment i llum de saviesa convenen en entendre, i fe i ignorància en creure. I per això és notori a l'enteniment humà que els infidels que propugnen la destrucció de la Santa Església romana són pus leugerament a confondre los errors e les falses opinions d'aquells e són pus aparellats a rebre veritat per necessàries demostracions que per fe ni per creença demostrada a ells per home...”* Aquest afany lullià és sens dubte criticista; però sempre provisional i dins la més pura ortodòxia, talment com una tàctica oportuna i urgent dins l'apostolat dels segles XIII i XIV. El mateix Beat Ramon manifesta enèrgicament aquesta urgència i la seva convicció valorativa de

la intel·ligència humana: “Així com Déu, major i finalitat es convenen, i hagi ordenat en alguns homes que l’error sia destruït per la fe (franciscanisme apologètic de St. Francesc); amb major raó ha ordenat que sia destruït per llum d’enteniment il·luminat amb la llum de la soberana Saviesa” (franciscanisme apologètic del Beat Ramon).

Existeix, doncs, una aptitud decididament franciscana dins el Lul·lisme i una actitud apologètica diversa dins el Franciscanisme de St. Francesc. La diversitat consisteix en ésser l’antecedent cronològic sentimental a l’època criticista del Beat Ramon Lull. L’apostolat és el mateix; idèntica l’aptitud per a la sublimació cristiana de la vida; pariones les característiques íntimes; convergents els camins apostòlics; única la finalitat.

FRANCESC SUREDA BLANES

O R E N E T A

I

EN la lluita sóc valenta
i sofrerta en el dolor;
en la sort estic contenta
i el demà no em duu temor.

El que cal ja se'm presenta
a l'abast amb abundor:
cada engruna que alimenta
veig al pas, a la claror.

Tinc de fang i busca fina,
i a recer de salvatgina,
una llar la més humil;

i treballo amb alegria
pel meu pa de cada dia,
vol a l'aire i cor tranquil.

II

Com que el temps sovint oscilla,
em trasllado al lloc que em plau:
és arreu que el món m'asila,
em respecta i deixa en pau.

Trio el camp o bé la vila,
mentre el cel hi sigui blau:
Providència em vigila
i enyorança no m'escau.

L'univers no té frontera
pel delit de primavera
en què em sento bategar.

Sóc petita i ignorada,
i per 'xò tan estimada
del bon Déu que així em creà.

MARGARIDA MILLET

En homenatge a l'arquitecte Mr. Arthur Byne *

No podia negar-me—malgrat ésser ben sabedor dels meus escassos títols—a oferir aquest fervent homenatge a la senyora Mildred Stapley Byne i al senyor Arthur Byne, autors de l'admirable obra *Majorcan Houses and Gardens*, en la qual no sols posaren llur ciència i llur inspiració sinó que, a més, sembla que hi han depositat tot el delicat i intens amor que senten vers la nostra illa mediterrània.

Voldria significar, en tan agradable ocasió, dos fets: el primer recordar com la nostra Mallorca ha estat objecte d'importants estudis per part de tants d'estrangers il·lustres que han vingut aquí a respirar la seva emanació d'art, a remoure i a promoure la seva cultura, a consolidar la fama i singularitats dels seus monuments històrics i prehistòrics, a cantar l'apologia del nostre paisatge, a fer esposalles, en una paraula, amb l'ànima de Mallorca.

Els senyors Byne segueixen en aquests moments la ruta de grandesa oberta per l'esforç estranger en el nostre mapa espiritual i impregnen de perfum la mai no interrompuda estela que, lluminosa de fa més d'un segle, va encendre el geni estranger en el firmament, tant complexe, de la nostra cultura.

Dic que fa més d'un segle, perquè en les primeres albors del XIX, abans que Jovellanos, amb la seva sorprenent i plàcida visió de les coses, comentés els mèrits dels nostres principals monuments; apagat ja dins Europa l'eco que aixecà la gesta de Salzinger en compilar les obres lul·lianes; quan la nostra illa estava moralment i materialment desvinculada de tot i de tots, arriba aquí, amb un gran esperit observador, i s'hi queda més de quatre anys, des de 1801 a 1805, M. André Grasset de S. Sauveur, i publica tot seguit

* Discurs pronunciat el dia 15 de gener de 1929 a l'hotel Victòria en l'homenatge ofert als autors del llibre *Majorcan Houses and Gardens*.

a París, en 1807, el seu llibre exornat amb els bells gravats de Maradan. El segueix, després, el professor de la Universitat de Heilderberg H. A. Pagenstecher. En 1810 es publica a Florència el llibre *De Bello Balearico* de Benedicti Mastiani, amb text italià de Domenico Morenio, pertocant a la gesta pre-jaumina dels pisans i catalans, i després comencen a desplegar-se a Mallorca els embrionaris estudis de Geologia amb Elies de Beaumont (1827) i Albert La Màrmora (1833).

El llevat del romanticisme feia a França els seus estralls i els seus miracles quan es trasplanten a Mallorca George Sand i Chopin. Aquella amb la seva robusta passió pel paisatge, i aquest amb el contagi del seu nom i de la seva màgia musical, estenen per totes bandes i prestigien l'abstracta personalitat de Mallorca amb un poder d'imantació que serà, ja per sempre, inexhaurible.

Ve després (1840) Laurent i traça els seus deliciosos dibuixos, amb els quals sembla que volgués endolcir les passes altives de la senyora Dudevant. Des de 1853 a 1858 és visitada Mallorca per insignes naturalistes estrangers, essent d'obligada recordació Jules Haime, Paul Marés, metge de Montpeller, i La Caze Duthiers, director del Museu d'història natural de París.

Vull fer un parèntesi dins aquesta relació—i crec que els senyors Byne m'ho han d'agrair—per mencionar un gran prevere espanyol, acadèmic de la Història, Jaume Villanueva, que va irrompre en la clausura dels nostres arxius i deixà expedit el camí de la investigació a molts d'erudits estrangers, sobretot en el que pertany a les esglèsies de Catalunya, València i Mallorca.

Dins l'any 1863 escriu Ch. de Tourtoulon la seva obra *Jacme Ier. Le Conquérant* i insisteix en donar fort relleu a la història de Mallorca, fora d'Espanya, amb *Les français aux expéditions de Majorque et de Valence*, editat a París l'any 1866.

Apareix en aquesta saó, formant part activa de la vida científica de Mallorca, l'enginyer belga Paul Bouvy de Shorenberg, el qual projecta vies de ferro-carril, publica estudis de Geologia, porta a terme la tasca gegantina de dessecar el Pla de Sant Jordi, que fou qüestió vital per al proveïment de la nostra urbs. Tothom s'aprofita dels seus treballs. El poble s'enterneix davant la bondat de la seva persona i brosten a casa nostra emuladors i deixebles, entre els quals sobresurt el fecundíssim i honorabilíssim Don Pere d'Alcàntara Penya.

Però la major de les figures estrangeres que prenen carta de

naturalesa a la nostra terra és la de l'Arxiduc d'Àustria Lluís Salvador, que desembarcà per primera vegada a les nostres costes en 1867. Tots coneixeu la seva obra ingent. La seva emocionant activitat cultural tengué ressonància en tot el món civilitzat.

El fet de restituir al culte la capella de la Trinitat a Miramar; el de trobar Mallorca encara incontaminada i bella, de tal manera que li fou possible elaborar una vertadera síntesi de la nostra vida popular i històrica amb la seva obra monumental *Die Balearen* i l'elegant volum *Die Felsenfesten Mallorcas* i els seus sucosos quaderns; el fet d'haver après, fins als seus més recòndits secrets el nostre dialecte, converteixen a Lluís Salvador en la més sòlida columna del nostre renaixement.

Amb posterioritat a la venguda de l'Arxiduc cal registrar la del geòleg Henri Hermite (1879) i de l'arqueòleg Emile Cartailhac (1888), l'obra del qual, *Monuments primitifs des Iles Baléares*, és consultada en tots els centres europeus.

En 1892 es publica a París el llibre de Lecoy de la Marche *Les relations politiques de la France avec le Royaume de Majorque*. En 1893 Gaston Vuillier treu a llum les seves narracions turístiques y Lenox Prendergast, soci honorari de l'Associació d'Arquitectes de la Gran Bretanya, publica a Londres una curiosa monografia de la Catedral de Palma, i són també aquests els instants de final de segle en què apareixen a l'escena de Mallorca els pintors Marius Michel, l'insuperable Degouve de Nuncques i l'ídol de Nord-Amèrica, Sargent

A principis del XX podem seguir també anotant aportacions estrangeres al diorama de la nostra cultura. Heus ací a Samuel M. Zwemer que edita a New York i a Londres (1902) la seva *Vida de Ramon Lull*; a Carlo Calisse de l'*Instituto Storico Italiano* que transcriu el poema de Laurencio Veronès relatiu a la incursió pisana; a Sir Clemens R. Markham (1908), amb la *Història de Mallorca i de Menorca*; a L. Ch. Watelin (1909), que estudia de nou els monuments prehistòrics i aixeca un pla del poblat de Cap-o-Corp-Vell que més tard havia d'excavar amb tota cura l'*Institut d'Estudis Catalans*.

Segueixen després més llibres de viatges: el de Jules Leclercq (Paris, 1912); el de Marie de Behen, amb les seves subtilíssimes fotografies; el de Mary Stuard Boyd, amb les interessants aquarelles del seu fill, i és en aquest temps que percudeixen solemnement en les fondalades de Valldemossa les sonoritats líriques de Ruben Darío.

Pierre Vidal de Perpinyà estudia en 1911 l'antic patrimoni dels nostres reis a la capital del Rosselló, i en 1912 Otto Bürger d'Hannover dóna a les premses les seves notes de viatge per les illes, i són en nombre considerable els filòlegs estrangers que profunditzen en la medulla del nostre llenguatge.

Arriba a la seva maduresa en tals dates l'anomenada escola dels pintors argentins, l'evolució dels quals, amb tant d'interès, estam presenciant.

Finida la guerra mundial, torna Mallorca a ésser un nou focus de cultura avivat per mentalitats estrangeres. Heus ací la monumental obra de Paul Fallot, de la Universitat de Grenoble, sobre l'estructura geològica de *La Sierra de Majorque* i els estudis de W. J. Hemp sobre les *Tombes i coves habitades* a la nostra illa.

Mr. Allison Peers,* professor a la Universitat de Liverpool, tradueix a l'anglès el *Blanquerna* de Ramon Lull; la *Nacional Geographic Society* de Washington publica l'interessant treball sobre les Balears de Roy W. Baker; en el nou i en el vell continent s'investiga incansable i fonament sobre cartografia mallorquina medieval; l'arquitecte conservador de la Catedral de Cantorbery, Mr. W. D. Caroe, publica en *The Cathedral Age* els seus comentaris crítics sobre la reforma de la nostra Seu, i Mr. Cram escolleix la nostra Catedral entre totes les d'Europa com a font d'inspiració per a construir noves catedrals en els Estats Units, i, com coronant tot aquest cúmulo de treball, sorgeix, senyors Byne, la vostra elegantíssima i documentada obra *Majorcan Houses and Gardens*.

Ens hem congregat avui aquí, precisament, per commemorar la valoració que feis de l'arquitectura de la nostra gran època.

En segon lloc vull significar l'oportunitat en què apareix la vostra obra i l'exemplaritat del seu contingut espiritual.

Es veritat que Mallorca no està en el cas d'haver-se d'avergonyar del treball propi per enaltir les seves pròpies coses. Bastaria, per fer callar qualsevol detractor, presentar-li la labor ingent de la Societat Arqueològica Lulliana, la qual, pesi a quivulla, porta en ella gèrmens virtualíssims; però cal confessar que en el terreny pràctic, dins la vida efectiva, real, no ha comptat per res el criteri i el sentiment d'estimació als nostres valors artístics i històrics; no sola-

* Segueixi's en el *Bolletí de l'Arqueològica* el posterior moviment cultural lullian a l'estranger, registrat per J. P. M., i recordi's en el terreny artístic, almenys, els recents estudis de Pierre Lavedan.

ment ens hem de queixar del poc respecte que, en general, es serva a les nostres glòries sinó que hem hagut de presenciar l'obra impia de la destrucció immotivada. Aquest, senyors Byne, és el nostre tema de sempre. Solament amb el que hem vist desaparèixer o injuriar impunement, els de la meva generació, dins la nostra ciutat, n'hi hauria per infondre prestigi històric a poblacions senceres.

No vull cansar-vos ara amb una relació de fets negatius, però sí puc apuntar que el progressisme vacu amb què s'inicià el present segle entre nosaltres, i que consistia en una arbitrària febre de demolició i grotesca desfiguració de les coses belles, ha continuat i continua avui, sense que vegem un desenllaç satisfactori, si Déu no hi posa remei.

Sense sortir del tema concret del llibre que celebrem, heus ací tres tipus magnífics de cases senyorials que, de no haver-se violentats, haurien de figurar, per llur valor de singularitat, en lloc preferent dins una història sistematitzada de la nostra arquitectura: la casa dels Suriu, dita dels Bonaparts, al carrer de La Palma; la casa de Pelai Fuster, que fou després del Comte d'Ayamans, al carrer de Morey; la casa de Priam de Villalonga al carrer del Call, destruïda aquesta suara amb totes les agravants imaginables i malgrat estar inclosa en la llista de monuments arquitectònics-artístics elaborada escrupulosament pel Sr. Mèlida per mandat de l'"Acadèmia de San Fernando".

M'és lícit citar un altre cas? Estàvem alarmats davant el simple detall de la substitució de les antigues portes de la Tribuna de la nostra Casa de la Vila, quan se'ns donà el cop ferèstec dels finestrals de la Seu.

Si no fossin aquestes coses de tan pregona transcendència, no serien per comentar en un acte joliu com el d'avui, però jo vull manifestar de qualque manera el meu desig que la vostra obra, senyors Byne, que reflecteix un amor tan accentuat a tot el que és autènticament mallorquí, ajudi a molts a demostrar-los que aquest amor nostre a la integritat dels nostres monuments no és una superstició ni un crònic misoneisme, sinó un amor motivat i obligat.

La vostra obra, senyors Byne, ha superat, tal volta, en sentit cultural, en categoria tècnica, en eficiència mestrívola, en poder de divulgació, totes les obres que sobre Mallorca han publicat els estrangers eminents que he volgut recordar, amb no petita devoció, fa uns minuts.

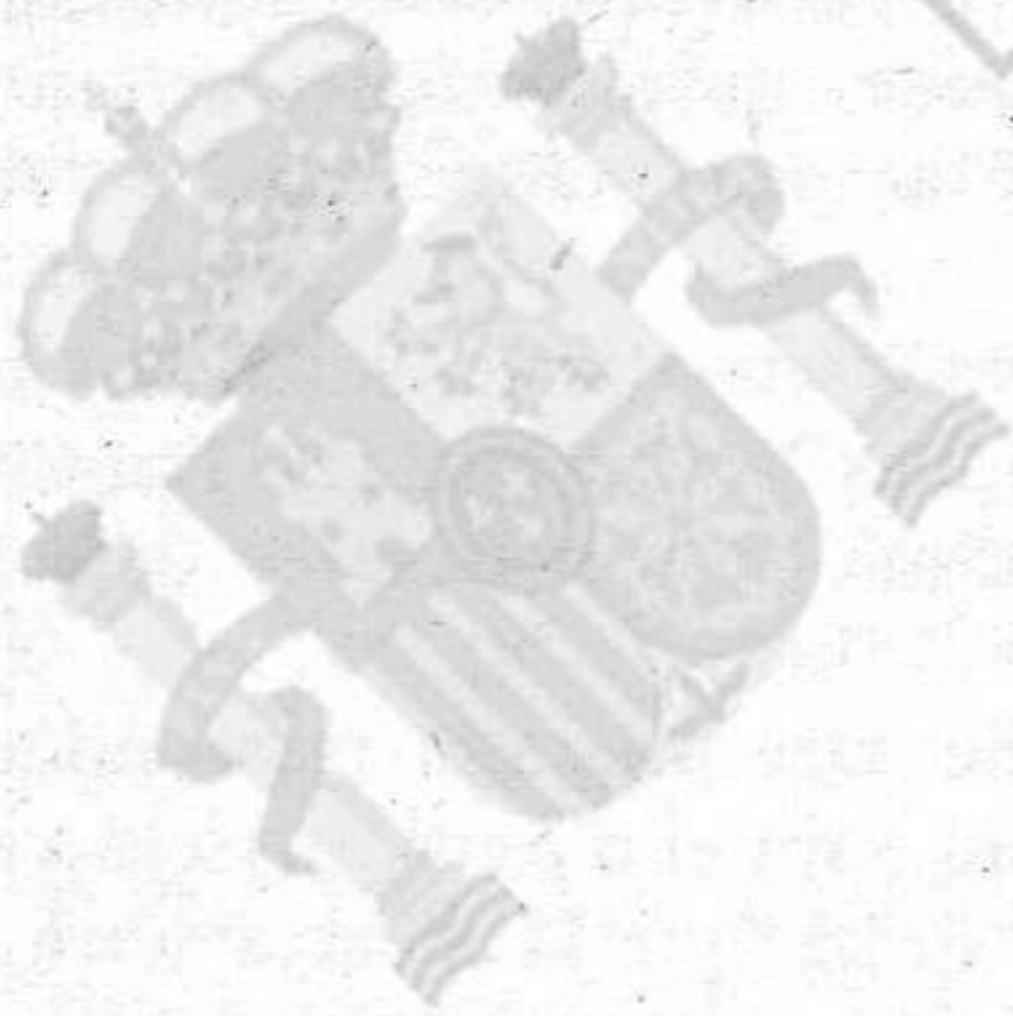
Les vostres pàgines ens mostren gairebé realitzat el que sem-

blava un somni fantàstic que tant seduïa al meu malaguanyat company Guillem Reynés, al presentar-nos en 1917 (un any abans de la seva mort) el seu programa de posar en valor «tota» la nostra arquitectura civil, fins i tot en el seus enllaços amb la religiosa i la militar. Si un dia fos possible que Mallorca, amb les seves pròpies forces, fes això, tendríem, senyors Byne, una imponderable ensenyança amb el vostre vigorós, en apariència simple, però molt complicat esforç.

Tots els que estam aquí, senyors Byne, tenim la convicció que estam rendint homenatge als autors d'una obra perfecta. He dit.

GUILLEM FORTEZA

MINISTERIO
DE CULTURA

L'AMFITEATRE

EGLOGA VII

(DE CALPURNIUS)

LICOTES

A Roma estant, o Coridon, ¡com ajornares el teu retorn! Hi ha almenys una vintena de dies que les nostres selves són desitjoses de reveure't, i els bous, tots esmarrits, enyoren ja les teves refilades joioses.

CORIDON

¡O esperit mesquí i més dur que el roure! ¿I és possible, o Licotes, que et sigui més plaent de contemplar l'envellida fageda que de meravellar-te dels novells espectacles que un jove déu ens prepara en les vastes arenes del Circ?

LICOTES

Començava a preocupar-me, el teu llarg sojorn a fora; com que la flauta no s'acuitava a venir per torbar el silenci de les selves, perquè solament Estimicó hi deixava oir la seva veu, el front encerclat de pàl·lida corona d'aura... Consirosos per la teva absència, li donàrem un tendre cabridet. Durant el teu allunyament, Thirsis ha netejat els sestadors i ha convidat els joves pastors a pledejar el preu de la flauta melodiosa.

CORIDON

En bona hora Estimicó, vencedor, s'ufani del ric present: com-plagut, tengui no solament el cabridet sinó tots els ramats dels sestadors netejats per Thirsis. Tanmateix la seva joia no s'igualarà amb la meva.

I encara hi afegiré que si algú em feia mercè de tots els ramats que nodreixen les selves de Lucània, no barataria el plaer que en rebria amb el que vaig passar en els espectacles de Roma.

LICOTES

Així, doncs, Coridon, et prec encaridament que ara mateix me'n facis part, del que veieres a la Ciutat. La teva relació em serà tan plaent com la teva veu quan s'apressa a guanyar el premi del cant, mentre s'ofereixen víctimes a honor de Pallas fecunda o d'Apol·lon, el déu de la pastoria.

CORIDON

Doncs, vaig veure un amfiteatre (1) que torrejant sobre el veí mont Tarpeius, es dreçava altívol, fins abastar els núvols, amb un seguit de portals que s'obrien de front als espectacles (2). Immenses graderies es corbaven en talús suau. Jo prenguí bona cura d'agom-bolar-me a un dels seients destinats al poble, que mesquinament vesteix mantell bru i que resta veí dels de les dones. Els cavallers i els tribuns, que rumbejaven robes blanques, s'estrenyien en l'indret cobert solament per la volta del cel. Talment aquesta llarga serralada de costers boscosos forma un clos de contorn irregular, així també dos teatres de grans proporcions s'ajunten allí per cada extremitat prenent una forma ovalada, coberta d'arena l'estensió que al bell mig s'hi desclou. Però ¿com me'n desfaré ara per contar-te per pedres menudes totes les coses que m'encisaren, si a penes vaig copsar-ne els detalls? Per paga, tot just arribat, ja m'embadalí tanta

(1) Es cosa sabuda que els romans bastiren aquests edificis per celebrar-hi espectacles, tals com lluites entre gladiadors i feres o també exercicis nàutics. L'arena, en tota la circumferència, era tancada per un mur, damunt el qual s'aixecava, a manera de balconada, el *Podium*, d'on partia alhora la immensa graonada departida en tres compartiments, *Cunei*, i cada compartiment separat per un passatge, *Baltei*, reservat als estaments socials de Roma. Els Senadors i Embaixadors de nacions estrangeres ocupaven els seients més avinents al *Podium*, on també estava emplaçat el tron, *Suggestum*, de l'Emperador. A l'altra compartiment s'hi destriaven els Cavallers, i al cap d'amunt s'hi asseia el poble, homes i dones, en la graonada de pedra, *Popularia*. De tot d'una, no fou permès a aquestes d'assistir a les lluites dels gladiadors sense permís. Segons Suetoni, fou August qui els hi senyalà un lloc i els hi donà entrada. Com l'amfiteatre era descobert, quan plovia o feia massa calor, es posava a cobri mitjançant teles de seda i a voltes de brocat d'or. Quan l'aire s'encalentia, era temperat per mitjà d'un líquid odorífic, compost d'aigua, vi i safrà, que escampava a tot arreu, a manera de ruixim reconfortador, una tubèria acuradament instal·lada en el cos de l'edifici. Sota el *Podium* existien unes estàncies, *Caveæ*, baixes i abovedades, tancades per uns retxats de ferre, estatge ordinari dels gladiadors, de les feres i de les aigües, que devien trasmutar l'amfiteatre en un llac. Entre el mur i l'arena corria una conducció d'aigua, *Euripus*, que defensava els espectadors de qualsevol escomesa sobtada de les feres. El poble entrava i eixia per les portes obertes a l'exterior, *Vomitaria*, i també s'hi veia la de la Mort, *Libitinensis*, per on treien els gladiadors morts o malferits. Hi havia un servei d'acomodadors, *Designatores*, l'ofici dels quals consistia a fer ocupar el seu lloc a cada espectador.

(2) El primer amfiteatre de fusta fou construït l'any 709. El de pedra l'any 728, per ordre d'August. El més notable comença a bastir-lo Vespasià i l'inaugurà Titus, vuitanta anys després de l'era vulgar, amb una cabuda per a cent mil espectadors; existia, sencer encara, en 1534, i avui ja no en resten més que ruïnes. S'anomena Colisseu, mot derivat per corrupció de *Colossum*, és a dir, colossal, per les seves dimensions.

magnificència, fins al punt que em deixà fora de seny, amb els ulls oberts i la boca badada. Tot devia meravellar-me, sense jo adonar-me'n que hi restàs, tant que fou necessari que un vellet, qui per atzar seia al meu costat esquerra, hagués de treure'm de l'astorament adreçant-me aquestes paraules: «Bon pagès, no m'estranya que us trobeu tan embadalit. Comprenc que els vostres ulls no estiguin avesats a l'esclat enlluernador de l'or, sinó més tost a veure sempre els sòrdids sestadors, les rústiques cabanes i les viles humils. Voldríeu creure que jo també tremol d'esglai davant el que esguard, i això que els anys ja emblanquinen els meus cabells i he envellit en aquesta Ciutat? Puc ben assegurar-vos que els romans mai no assistírem a un espectacle que pogués comparar-se, ni d'enfora, al d'avui».

A l'amfiteatre ¡com era resplendent de pedres precioses la primera graderia i el pòrtic folrat d'or!... Allà on finia l'arena, sota el mur marmori que li serveix de cinyell, corria un cilindre meravellós, bastit amb peces de vori col·locades amb art, la superfície llisa del qual feia tombar damunt l'arena les feres enfurides, que s'atançaven a clavar-hi les ungles inútilment. Ultra això, l'amfiteatre era voltat per trunyelles de fils d'or, de les quals penjaven, compartides a distàncies iguals, dents d'elefant. I has de creure, Licotes, que aquestes dents, sense exageració, eren més llargues que les relles de les nostres arades. Què et diré més encara? Vaig tenir avinentesa de veure diversitat de bèsties, és a dir, llebres (1) blanques com la neu, senglars banyuts, un tigre índic (2) portat de les seves pròpies selves, un alce, bous de testa erecta i amb les espatlles bonyegudes, altres també de cua peluda, amb unes barbes penjant al maxil·lar inferior, poblada d'espesses cerres la sotabarba. Ultra la vista d'aquests monstres de les selves, ¡quin plaer més gran vaig prendre d'admirar les lluites de foques amb orses i altres animals ferotges que recorden formes cavallines (3) i tenen llur bressol en les aigües fluvials que en eixir de mare espongen les terres veïnes! I el meu embadaliment pujava de punt quan l'arena s'esbadallava i del subsol anaven apareguent ara feres, ara tota una bella selva d'arbres d'escorça daurada...

(1) Plini conta, en la seva Història Natural, que en veié als Alps; i, de senglars banyuts, a la Índia.

(2) Calpurnius Panomena *mantichora*.

(3) Serien, potser, hipopòtams.

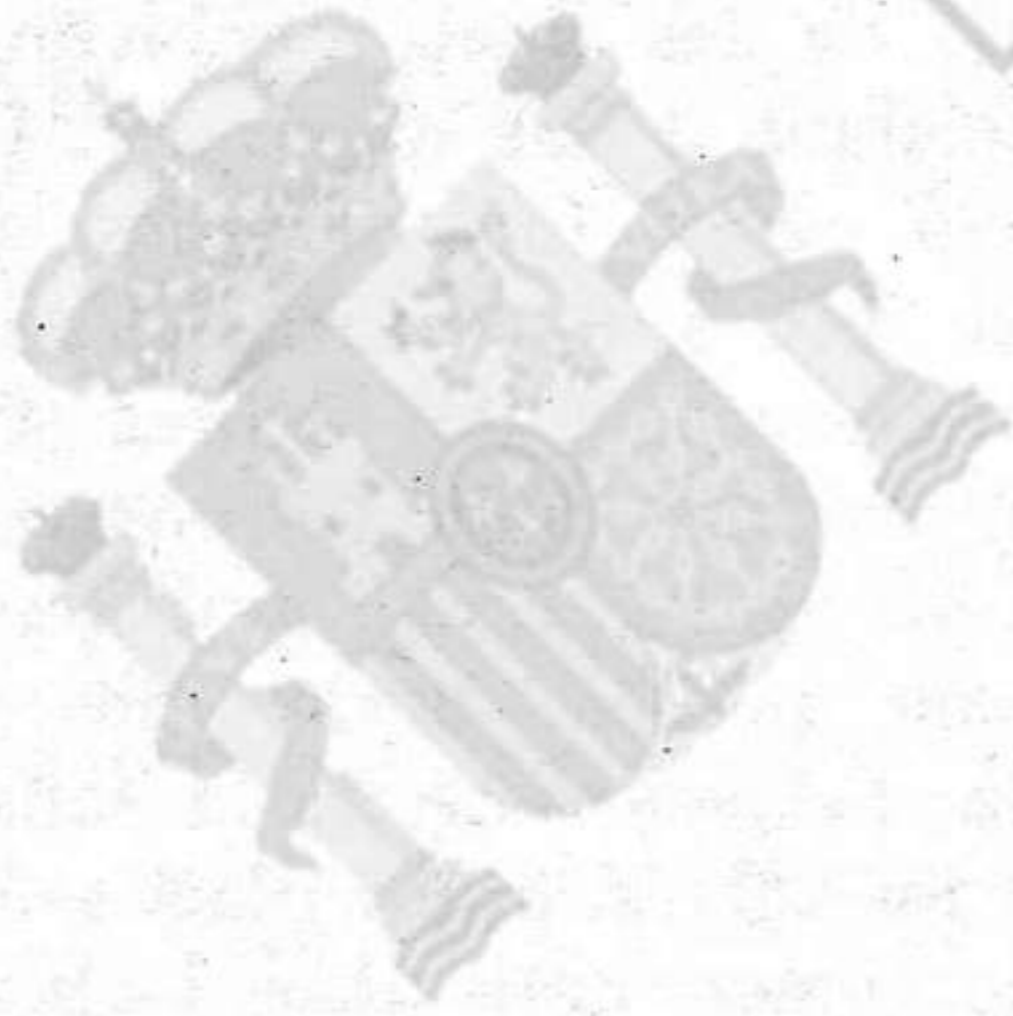
LICOTES

O Coridon, com ets benaurat de no tremolar encara sota el pes dels anys! Per a mi no voldria més sort. Gràcies a la protecció d'un déu, la teva joventut s'escolà en aquest segle venturós. Si la Fortuna t'atorgà la mercè d'acostar-te a la divinitat, a la qual hem de retre els nostres homenatges, i contemplares la seva faç augusta, els seus trets divins; digues-me Coridon, digues-m'ho clar: ¿quina és la fesomia dels déus?

CORIDON

Tant de bo no hagués conegut mai el vestit de pastor! Altra-ment, hagués vist de prop el meu déu. La pobresa, però, de la vestimenta, el mantell bru i la fíbula que l'estreny en foren funests. Pel que he pogut besllumar d'enfora, si la vista no em falla, ajuntava, concordants, els trets de Març i d'Apollon.

ANTONI PONS, trad.

Els estudis de Miss Bate sobre el vertebrats fòssils del quaternari de Mallorca

SEGONA NOTA

DESPRÉS de conèixer lo poc que ens ensenya la paleontologia sobre les grans tortugues fòssils de Menorca, els nous estudis de Miss Bate ens regalaren tota una sèrie de dades força importants referent a altres vertebrats del quaternari de les Balears.

Entre els mateixos reptils, els depòsits ossífers de les escletxes de les roques de l'illa de Menorca li donaren diferents trossos de mandíbules de sargantanes (*Lacerta*) que l'investigadora anglesa va sotmetre a l'estudi del célebre naturalista Boulanger, especialista en aquests estudis. Resultaren pertànyer aquestes despulles, segons el zoòleg abans citat, a unes *Lacerta* del grup *viridis-ocellata* i a una espècie de *Chalcides*. La poca quantitat d'ossos trobats va restringir el poder fer un estudi acurat dels mateixos, i més encara treure-n d'aquesta troballa deduccions que serien certament un mica atrevides. Es de notar, malgrat això, que tals espècies falten avui en dia a Mallorca i Menorca, donant-nos unes dades interessants, encara que sien negatives, respecte a la nostra fauna actual. La *Lacerta viridis*, que juntament amb la *L. agilis* sembla una de les formes més primitives d'aquest gènere, té sota el punt de vista bio-geogràfic una significació i origen septentrional, encara que actualment es trobi amplament distribuïda pels països mediterranis. Certs autors creuen veure-hi també un origen oriental. En canvi la *Lacerta ocellata* és una forma occidental vivent actualment a la Península Ibèrica, excepció feta de la regió cantàbrica i sud de França, representada en aquests punts per la varietat anomenada *typica*, i a Túnis, i al Marroc per una varietat africana, *pater*. Des del punt de vista bio-geogràfic és interessant observar l'absència d'aquesta espècie a quasi totes les illes mediterrànies, fet que ha interessat molt als herpetòlegs per considerar mancades d'enllaç les varietats

que viuen a les dues riberes del mediterrani. Les despulles fòssils de Menorca poden ajudar a fer comprendre una més ampla distribució d'aquesta espècie durant els darrers temps geològics. Les sargantanes del grup *viridis-ocellata* varen extingir-se completament a les Balears al final dels temps quaternaris. Són membres de faunes continentals que no sobrevisqueren ni varen adaptar-se certament al nou medi insular en el moment de la separació de les Balears de la península Ibèrica, malgrat el predomini que prengueren altres espècies d'aquest mateix gènere a les nostres illes. Lo mateix observam respecte als *Chalcides* desapareguts del nostre arxipèlag.

Entre els descobriments més notables fets per Miss Bate, els referents als mamífers foren els més importants. Les recerques realitzades a Mallorca, juntament amb les de Menorca, li donaren tres espècies desconegudes força importants tant per la paleontologia de les Balears com per la ciència en general.

Dues d'elles pertanyen a la família *Muscardinidae*, conjunt que reuneix una mena d'espècies espargides pel vell continent, i fòssils des del miocènic, de petits mamífers de forma graciosa, eixerits i bellugadissos, de costums arborícoles, formant transició per la seva estructura anatòmica entre les rates de camp i els esquiroles.

Són coneguts a Mallorca amb el nom de *rates cellardes*, en castellà "lirones". Passen tot l'hivern a les contrades de fred rigorós, endormiscats al fons d'un forat de tronc d'arbre, ben agombolats dins un jaç de fulles i herbei sec. En el folk-lore animalístic d'Europa els trobam sempre amb fama de grans dormidors.

Els trossos trobats a les dues illes i de moment estudiats lleugerament per l'autora anglesa, li semblaren correspondre a una forma de gran talla del gènere *Eliomys* (rata cellarda en mallorquí) o a una altra molt semblant, *Leithia*, fòssil a l'illa de Malta. Aquesta primera impressió li va fer creure que les formes fòssils tenien certes relacions de parentesc amb l'espècie actualment vivent a les nostres illes, *l'Eliomys gymnesicus* (Thomas), on constitueix una espècie particular de la nostra fauna insular. *L'Eliomys gimnesicus* és molt semblant a la forma que viu a Portugal i Espanya meridional, i de la qual tal volta no sia més que una simple derivació.

Estudis posteriors li demostraren amb tota certesa que les espècies fòssils que tenia entre mans eren completament desconegudes fins aleshores, i encara va descobrir-se un fet del tot imprevist i fàcilment observable: el notar que les diferències entre les espècies

de Mallorca i Menorca eren tan importants que es demostrava seguidament que representaven dues formes distintes. La de Menorca es caracteritzava per la seva talla més robusta i altres detalls específics respecte a la de Mallorca. Adhuc certes condicions d'hàbitat que havien passat sense comprendre's, reconegudes aquestes diferències, prengueren molta d'importància.

La forma de Mallorca anomenada per Miss Bate *Hypnomis morpheus* solament es troba als depòsits formats als fons de les coves principalment litorals, mesclada amb les despulles de la cabra salvatge (*Myotragus*) i de la rata de rostoll (*Apodemus*), aquesta darrera avui dia molt abundant en la nostra fauna. L'altra espècie menorquina, coneguda ara amb el nom de *Hypnomis mahonensis*, fou extreta solament dels depòsits ossífers conservats entre les esclotxes de les roques, lluny de tot abríc i exposats de ple a la intempèrie. Aquestes diferències respecte a la manera de trobar-se els *Hypnomis* fan creure també amb una diferència de costums entre ells. La paleontologia tardarà molt, certament, a poder explicar-les tenint sols com elements d'investigació aquestes despulles esquelètiques.

L'observació de Miss Bate sobre la major talla que presenten els mamífers quaternaris a l'illa de Menorca respecte als seus iguals mallorquins fou també feta pel naturalista anglès Andrews en estudiar detalladament les cabres fòssils de Menorca, confirmant-se que la forma menorquina d'aquesta darrera espècie formava una varietat o subespècie geogràfica, degut a la seva complexió més robusta, seguida d'una sèrie de detalls osteològics distintius.

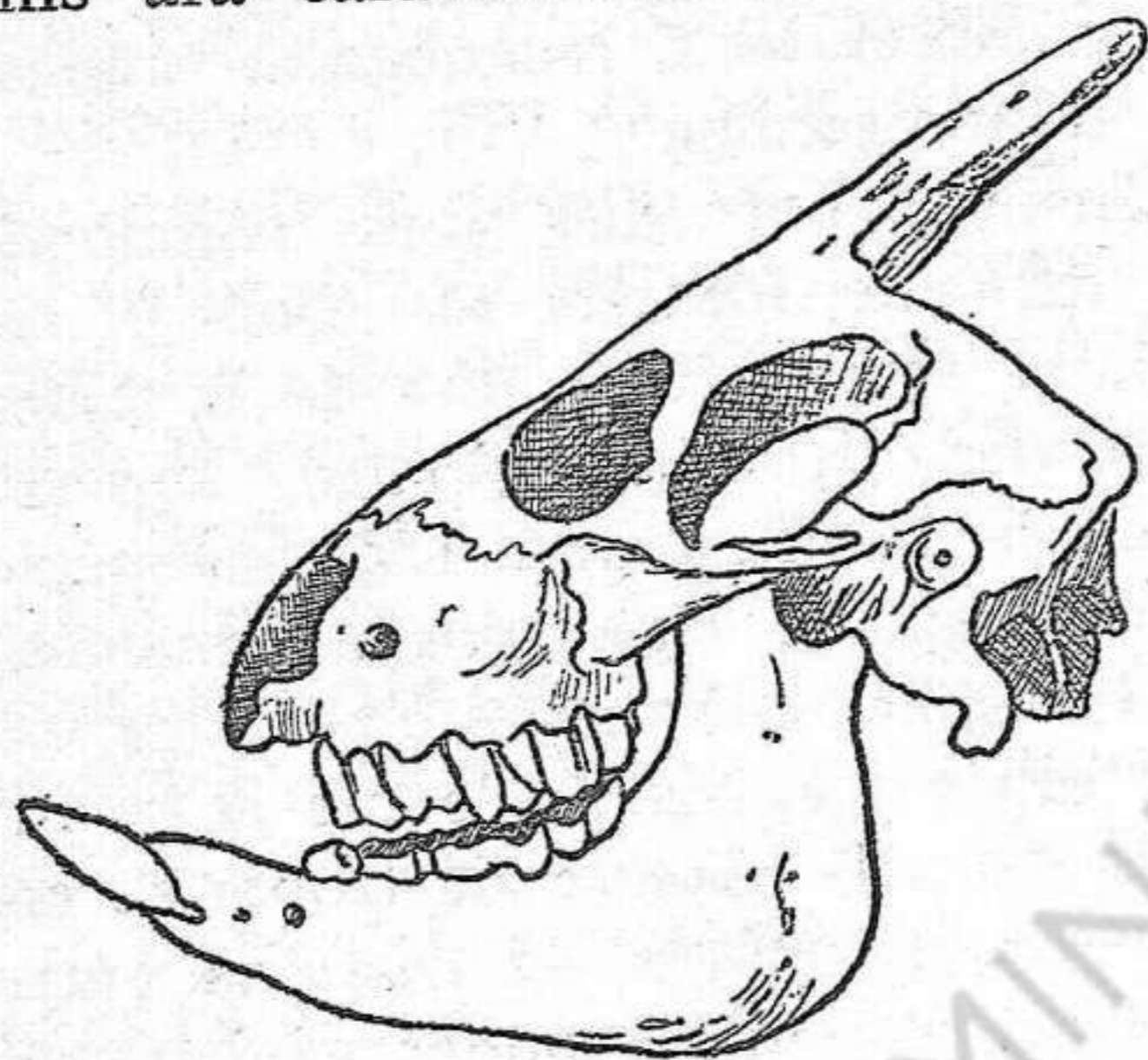
Aquestes primeres observacions de Miss Bate sobre la talla dels *Hypnomis*, abans encara d'ésser confirmades per Andrews, li feren indicar la idea que la més oriental de les Gymnèsies (Menorca) fou la primera en separar-se del conjunt baleàric, modificant-se la seva fauna a causa del major isolament de temps respecte a Mallorca i Eivissa.

Aquestes deduccions, fetes basant-se en l'estudi dels mamífers quaternaris en un moment tan allunyat i quan tot just s'iniciaven els moderns estudis de geologia començats pels professors Fallot i Darder—que tanta llum havien d'escampar sobre la formació de les nostres contrades—, són dignes de recordar-se ara que es fan patents les diferències estructurals i evolutives entre la geologia d'Eivissa, Mallorca i Menorca.

Respecte a la cabra fòssil, *Myotragus balearicus* (Bate), Miss

Bate la descobrí en primer lloc als depòsits de les coves de Mallorca i poc temps després a Menorca.

El *Myotragus* és una forma molt peculiar del grup *Rupicaprinae*, fins ara característic de la fauna fòssil balear i d'un gran valor

Cap del "*Myotragus balearicus*"

paleontològic. La seva estructura osteològica, molt especialitzada i evolucionada, li dóna un aspecte una mica aberrant molt difícil de comprendre sense formes intermèdies —si n'hi ha, ens són fins ara desconegudes. Es probable que els seus antecessors ancestrals haguem de cercar-los molt enrera en els depòsits miocènics d'Europa. No sembla tenir parentesc o relació amb ella cap dels Antílops fòssils de Grècia, els quals, per altre part, mostren

un origen africà evident, en contradicció amb els *Rupicaprinae*, que— com la *Lacerta viridis*—són d'origen septentrional.

Les nombroses despulles trobades per Miss Bate demostren que el *Myotragus* abundà durant el pliocènic, assolint tal volta el moment exacte de la seva extinció definitiva en els temps prehistòrics. El seu tamany vendria a ésser el de la cabra ordinària, tal vegada un poc més petit. La seva regió frontal presentava a la part posterior dues banyes de forma recta, inclinades cap enrera i d'un forc de llargària. Una d'aquestes despulles —de les poques conservades a Mallorca—, fou trobada a l'entrada de les coves d'Artà i es conserva ara en el Museu creat en aquella vila pel benemèrit botànic artanenc Llorenç Garcia. La mandíbula inferior mostra uns incisius peculiars i estranys, juntament amb un desenvolupament excepcional dels mateixos, caràcter aquest molt típic del *Myotragus*. La cabra fòssil estava especialment adaptada per viure pels cingles i precipicis, i aquesta especialització era duita a un grau tal que no es troba en cap altre animal d'hàbitat semblant. Es manifestava també aquesta adaptació per la modificació del seus membres, com era un escursament dels metarcarpians i metatarsians juntament amb l'eixemplament dels potons. Aquesta especialització fou doble, ja que, com he dit abans, la seva dentició estava fortament modificada i adaptada per treure profit alimentici d'una vegetació pobra.

Entre aquestes alteracions morfològiques hi ha certament una correlació evident.

Que una vegetació àrida cobrís les muntanyes de les Balears durant els darrers temps geològics, sembla provar-ho l'estructura peculiar de la dentició dels *Myotragus*. Un canvi de vegetació, juntament amb l'empobriment de les zones muntanyoses preferides per aquesta espècie, podrien explicar l'extraordinària creixença dels incisius, especialment apropiats per arrabassar l'escorça dels arbrissons en una vegetació escassa i baixa. Tal disposició dentària els favoria també per poder raspar els líquens de les roques. Que per alimentar-se estava obligada la cabra quaternària a lliurar cada dia una lluita difícil, ens ho mostra el desgast intensiu que presenten els incisius de les despulles exhumades a les coves i estudiades pels naturalistes anglesos.

Si aquestes deduccions quedaven acceptades, serà tal volta difícil poder comprendre perquè els aliments havien d'ésser tan escassos, ja que l'existència a Menorca, al mateix temps que el *Myotragus*, d'una tortuga fòssil de gran tamany fa creure que el clima havia d'ésser benigne.

Una estructura, la més aproximada entre els actuals *Rupicaprinae*, a aquesta forma fòssil balear es troba solament entre les cabres del gènere *Budorcas* dels alts planells del Tibet i grans sistemes muntanyosos de l'Àsia central i també entre les cabres de les "Muntanyes Rocoses" (*Rocky Mountains*) del gènere *Oreanus* de l'Amèrica del Nord. Però la semblança és més forta amb les primeres. Els *Budorcas* són els que més analogies presenten, per l'estructura dels potons, amb els *Myotragus*.

Si ens refiam de les semblances anatòmiques que en grau relatiu mostren els *Budorcas* amb els *Myotragus*, podrem fer comparacions i deduccions, coneixent els costums i manera de viure de les espècies asiàtiques, sobre la manera de comportar-se de l'espècie fòssil.

Els *Budorcas* són animals de les altes regions muntanyoses. Viven en petits estols dalt les altures rocoses, sempre per damunt de les regions que es troben sota la zona dels rododendrons. La seva especial estructura els permet fer-se forts i lluitar amb èxit en aquests endrets contra els seus enemics naturals. Mengen les parts tendres i les fulles de la vegetació d'alta muntanya que, encara que sia escassa i no molt variada, no ha produït en aquest gènere actual una modificació dentària tan marcada com en els *Myotragus*.

Aquest caràcter és un dels més enigmàtics de la nostra espècie fòssil.

Ens manquen dades per fer un estudi sobre la distribució de les cabres fòssils a les Balears, però tenint en compte que les seves despulles es troben principalment a les coves de la regió litoral, sembla que almenys aquesta espècie s'estendria a Mallorca per les serralades del Nord i del Llevant.

En aquests endrets, de cingles i zones rocoses vorejant el mar, és de creure que va ésser l'hàbitat preferit d'aquesta interessant espècie.

Com va indicar Miss Bate pels *Hypnomis*, la forma de *Myotragus* que visqué a Menorca presenta, segons Andrews, una sèrie de caràcters distintius que la separen de l'espècie mallorquina. Aquest autor l'anomena varietat major. Andrews diu que quan la forma menorquina sia millor coneguda i ben estudiada, tal volta hagi de separar-se formant una espècie a part. Malgrat això, les relacions filogenètiques entre les dues espècies sempre seran molt pròximes.

Andrews acaba el seu important estudi dient: "La gran variabilitat dels individus de l'espècie *Myotragus* mostra que no havia arribat aquesta forma a una posició d'equilibri estable; els seus caràcters típics varen ésser adquirits ràpidament i, en el temps de la seva extinció, no era una forma antiga".

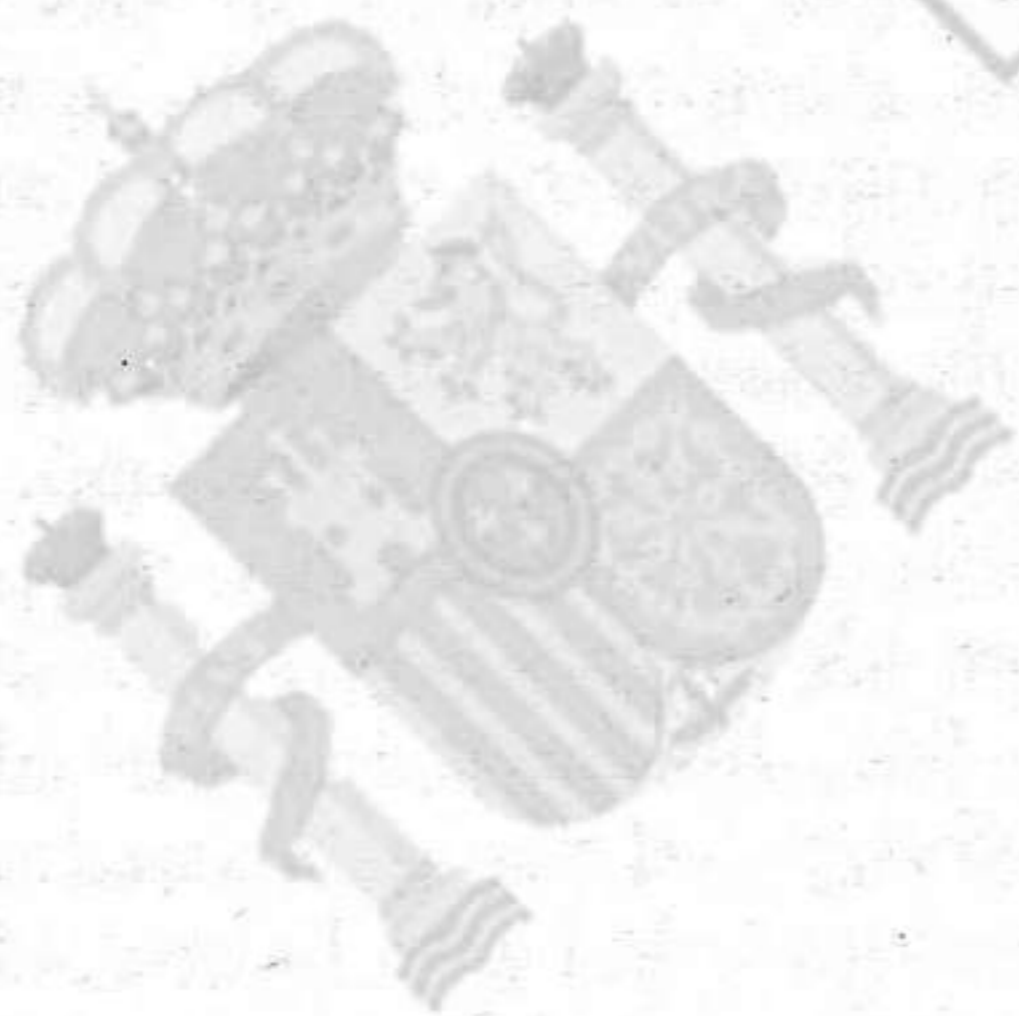
El naturalista Dehaut va descobrir en els dipòsits formats als fons de les coves del Cap Figari, a l'illa de Sardenya, un fòssil semblant al *Myotragus*, que atribuï als *Nemorhaedus*, els descendents dels quals viuen ara a les altes muntanyes asiàtiques. Molts de detalls d'aquesta espècie concorden, segons Andrews, amb els *Myotragus*, però fins ara ignoram si han pogut identificar-se. Si algun dia això arribàs a confirmar-se, provaria que la nostra cabra fòssil va tenir una més ampla distribució per la regió mediterrània.

Després d'aquest conjunt de descobertes, fetes pels naturalistes anglesos i publicades a diferents revistes científiques del seu país, pocs són els coneixements que ens resten sobre altres vertebrats fòssils del quaternari. Certes troballes fetes accidentalment per persones desconeguts de la importància que tenen o pels treballadors de les pedreres de "marès" a Mallorca, s'han perdut, malauradament per a la ciència.

Entre els autors que han escrit sobre geologia balear, De la Marmora ens parla d'una bretxa ossífera trobada per ell prop del castell de Bellver. El citat geòleg diu que contenia despulles de

Lagomys, una espècie pròxima al conill salvatge. Noves recerques serien necessàries per confirmar l'existència d'aquesta forma a Mallorca, per altra part prou coneguda a les contrades mediterrànies.

G. COLOM CASASNOVES

L'OR DE L'ESCLAU

I

HAVIA plogut tot el dia, i amb la fosca de la nit entraven els primers freds hivernals. En l'aigua clara d'un cocó, sota d'un olm, s'hi reflectia, tremolós, un estel solitari com una lluerna, escolant-se per l'única clariana oberta en el cel ennuvolat. La solitud, la calma i el silenci regnaven, interromputs solament pel belar planyívol de qualque ovella esgarriada i per la remor poruga i monoritmica de la mar llunyana en les profunditats de l'espadat feréstec.

El guaita i el tamborer de la vila, arredoçats al peu de murada de la torre, fumant llur pipa, de cara a l'infinit, amb l'ull i l'orella vigilant, parlaven dels fets miraculosos que Na Catalina de Son Gallard, monja de Santa Magdalena, obrava per prodigi diví, i que la gent de Valldemossa i de totes les contrades de l'illa no deixava de comentar esmaperduda i astorada d'admiració.

Aquella monja, que ells havien conegut d'abans de professar, i amb la qual havien conviscut per les messes i la collita de l'oliva partint-se el pa i el companatge—flor boscana de virginal bellesa i baume celestial—, portava en revolt tot el seu poble nadiu: un dia havia retornat la llum als ulls tenebrosos de l'orb: l'altre, adreçat els peus bellugadissos i sonrosats de l'infantó coixeu; i, com aquestes, se'n podien comptar mil meravelles més...

La caiguda d'un penyal, estimbant-se pel xaragall i esqueixant els cimals d'unes alzines, alterà la calma de la nit; el lladruc temorec d'un ca el seguí al lluny; i altra vegada es féu el silenci en l'altura. Però, dins la pau d'aquella hora, hi havia quelcom d'insospitat en la tenebra, plena de tremolors de perill, i els dos homes enmudiren i pararen l'orella atenta, i els seus cors bategaren a l'ensems plens de temença, i un mateix pensament creuà llurs fronts.

Sobtadament i sense saber com, les ombres perilloses sortiren

de la fosca, i el guaita i el tamborer es trobaren rodejats pels pirates argelins i pel llambreig de les espases altes. Un ràpid trepig, un crit dins la nit, una remor ofegada de lluita, i altra vegada el silenci i la calma.

¡Ai del guaita, que ja no pujaria més a la torre a encendre els focs d'alarma! ¡Ai del tamborer, que ja no redoblaria més cridant a sometent, ni acompanyaria la xeremia tocant el ball! Els dos, ben lligats i entre pirates, baixaven a la Cova, cap a les naus dels infidels, vers l'esclavatge. ¿Què seria de la vila indefensa i adormida? ¿Què seria dels infants, de la dona, de l'estimada?... Aquests pensaments vessaven com a sang viva dels seus cors.

El poble reposava tranquil dels treballs del dia; ja s'havia aclucat l'ull de l'últim finestró encès i diluïts dins l'espai els borrallons de fum dels fogars casolans; el cel s'havia estirat i els estels lluien; sota la gran ombra del Teix, en la vall enclotada, la vila s'arraulia com una guarda d'ovelles al sestador; i els campanars de la Parròquia i del Convent es retallaven il·luminats per la celístia.

Aquella nit era la darrera del mes de setembre de l'any del Senyor 1552, dissabte i dia de mercat a la Ciutat, a on havien acudit els homes de la vila portant-hi els coves encistats, curulls de pomes, peres i codonyes oloroses, les nous lletoses i els primers penjolls de cerves primerenques que guarden tota l'aspra sentor de la muntanya i de les boires.

Els cinc-cents pirates argelins que cautelosament i sense fressa havien desembarcat a la costa esquivant l'ull vigilant dels guaites, aconduïts pel malaguanyat En Pere Valencià, renegat foraster que coneixia bé el poble i tots els seus camins, entraren tumultuosament a la vila dormida, assedegats de carn i d'or, com a feres salvatges, amb tota la força que encomana a la vilesa la impunitat del delictes i la manca de sentiments a l'ànima, amb la ferma seguretat del triomf.

I la vila despertà, sobtada, del somni dolç i reposat; les campanes repicaren desvetllant els ecos; el so de les destrals picant les portes mesclà els seus cops amb els crits i els plants dels infants i de les dones tretes del llit calent a viva força; l'Església parroquial i les cases principals foren impietosament profanades i saquejades; hi hagué ferits i qualque mort—entre aquests, l'àvia de Catarina Thomàs, la monja miraclera—, i la filera dels quatre-cents captius, entre pirates, passà per davant del Convent de la Cartoixa, des d'on els frares blancs i silenciosos els enviaven les seves bene-

diccions, mentre els desgraciats, que perdien la casa, la família i la pàtria, entre gemecs i plors caminaven cap a la mar, començant el dolorós calvari de llurs vides trencades.

Però no tota la gent dormia, a la vila, quan hi entraren els pirates. El capità, En Ramon Gual de Mur, vetllava vora el foc de la llar amb el Blanquerna a les mans, i en sentir l'aldarull de la lluita i el repicar de les campanes, ensellà de pressa el seu cavall i agafà l'espasa—aquella espasa que ja sabia el gust de la sang islamita—, arreplegà els pocs homes d'armes que hi havia al poble—entre tots uns trenta cinc—, i prenent la davantera del camí, es dirigí amb ells a so'n Màs per tancar la retirada a l'enemic.

Aquesta força, tan reduïda de nombre com grandiosa de coratge i valentia, s'emboscà pel camí de l'Escolta i pel lloc que després s'anomenà del Pas dels Moros. La lluna, alta, deixava veure-hi clar, i les ombres que projectaven les velles oliveres retorçudes i monstruoses i el roquissar blanc i caòtic afavorien l'abscondida i n'asseguraven la sorpresa.

Prompte es va sentir el rall de l'enemic, que s'acoïtava confiat i tranquil cap a ells, i el plor dels fills i de llurs mullers, que muntava vers el cel demanant clemència dins la nit i ajuda a la monja de So'n Gallard que tants de prodigis sabia obrar. I arribat el moment oportú, els valents de Valldemossa, saltant dels seus amagatalls com a feres enfurides per la presa de llurs cadells, caigueren amb tota l'embranchida del seu coratge sobre els pirates, atacant-los per tots costats. Les espases i les llances llambrejaren a la llum de la lluna; l'avalot i la confusió foren terribles; el plant dels ferits omplia el comellar; i els moros, creient que aquella força era incontenible i nombrosa, es desbandaren i fugiren esverats cap a la mar, al redòs de les naus ancorades.

El capità Gual de Mur i els seus homes, no satisfets encara, perseguiren l'enemic fins a la vertent de l'espadat altívol que domina el port, i des d'allà llançaren grossos penyals sobre els pirates, esmicolant-ne molts amb el seu esclat feréstec.

Quan l'alba apuntava i cantaven els galls de so'n Mas i els estels empallidien, finia l'heroica lluita: s'havien rescatat tots els captius, i es diu que en la topada amb els moros s'hi va veure Sant Jordi sobre el seu cavall blanc, auriolat de claror sideral, brandant potent l'espasa...

Les naus dels pirates issaren veles i es feren a la mar. En una d'elles, el cos penjat d'En Pere Valencià acusat de traïció bran-

dava a l'entena, com un batall sense campana. I els peixos carnisers, fins a l'arribada a Alger, seguiren els vaixells, boques obertes, llépols de tants ferits que pel camí morien.

Ramon Gual de Mur, sol alt, entregava a la Parròquia la senyera presa a l'enemic, i els joves valldemossins, portant veus de la victòria vers la Ciutat, amb setanta dos caps de moro clavats a les piques i llances, èpic trofeu, feien camí cantant cançons de la gesta.

II

Pels voltants de l'endret on tengué lloc la batalla, hi ha l'avenç del Gall Blanc Encantat, que serva belles històries d'embruixament i fantasia, i en el seu tons, ben arrufat sota les branques d'una figuera borda, a l'ombra fresca d'una alzina de glans dolces, els pastors de La Torre i so'n Mas hi afinaren, amagat i tremolant de por, un infant moro d'una quinzena d'anys, que havia acompanyat els pirates.

Aquell moret fou recollit pels amos de so'n Mas i, més que com esclau, fou estimat i educat com un fill de la casa.

Però malgrat tot i el bon comportament de N'Amet, que així s'anomenava, malgrat també que res no li manqués de tot quant pot donar una modesta posició i un bon endreç de les coses, ell sentia, no obstant, una gran melanconia que li corsecava l'ànima, una nostàlgia, mai enfeblida, pels seus i per la seva pàtria llunyana, que no sabia si reveuria mai més.

Aquella punyent enyorança el feia créixer seriós, reservat, amic de la solitud i de la contemplació, més que no de la convivència entre la gent, i l'apartava de tot sarau i festa. Només els dies que podia, i com únic esbargiment, tenia el costum de visitar un vell esclau de Miramar, que sabia moltes coses, que li parlava de la seva terra estimada i li explicava els grans secrets de la naturalesa, i en el qual havia trobat una ferma amistat consoladora i germanívola.

I allà, a Miramar, sota els bells pins, "entre la vinya i el fonollar", a la vora de la font remorosa que té la sentor gebrada de la menta, com en una nova escola, consemblant a aquella que mestre Ramon Barba Florida hi havia fundat anys enrera, el dei-

xeble, ulls astorats, hi aprenia la vella sabiduria de l'esclau. Un dia la lliçó parlava de les aus que refilant volaven pel blau del cel; l'altre, dels arbres i les plantes, amb llurs fruites i flors embaumants i multicolors; i així passaren pel seu esperit insadollable i meravellat, com en un llibre fantàsticament obert, tots els secrets de la natura: el secret de les aigües, dels núvols i del vent; el secret del foc i del sol; dels éssers de la terra i de la mar; i les mil constel·lacions de la nit rutilant...

I passaren els anys, i N'Amet va tornar homo: un jove ben plantat, bell i bru, que tenia l'aire consirós i, dins els ulls negres, l'eterna visió del seu passat sempre present. Estimava els de la casa de So'n Mas i amb ella se comportava com un fill, però, en el fons del seu cor, hi havia una amor més profunda encara: l'amor insatisfeta per la pàtria llunyana, més forta i puixant de cada dia.

III

De l'anyada, no n'havien collit ni la llavor sembrada. Feia quatre anys que tot anava de mal en pitjor. En el cel ni un núvol de prometença, i la terra, de tan assedegada, es clivellava. En els horts, les fonts s'havien assecat, i els arbres groguejaven i perdien la fulla i el fruit tendre. El bestiar, sense pastures, belava pel goret i la pleta, i l'ossada li foradava la pell. Tota la contrada de Valldemossa patia set i fam. I els amos de So'n Mas, retuts i vells, minvats els estalvis que tants treballs i patiments els costaven, no deixaven de fer promences; anaven a l'Ermita encastellada a ja vertent de la muntanya, entre el bosc ombrívol, a implorar de la Verge, amb llàgrimes als ulls, el do de l'aigua. Però, tot en va, el cel no els escoltava, hermètic, i la terra es moria de set.

So'n Mas del Pla del Rei (1) era tot ell una calavera.

Un dia N'Amet es presenta a l'amo:

—¿Què em daríeu, li digué, si jo fes que l'anyada propera fos abundant i bona?

—Et daria, respongué l'amo, el que tu em demanassis!

(1) Derivació de Plant del Rei, ja que la tradició conta que trobant-s'hi Jaume II, se n'absentà amb gran plor per la mort del seu pare, el Conqueridor.

—¿I si volgués la llibertat?

—Teva seria per sempre més.

—Idò, estau preparat per fer el que vos diré, quan sia l'hora.—

L'esclau rellegí el seu llunari, consultà cada nit la planeta en el cel estelat, observà amb tota atenció, posant-hi el cor i l'ànima, les correnties de la mar i els girants dels vents. I, un bell matí de setembre, abans que encara no hagués apuntat l'alba, se n'anà a les cases i cridà l'amo.

—Abans de posta de sol, li digué, ha d'estar girat i sembrat tot So'n Mas.—

I els missatges i parellers anaren a les possessions del veinat a manllevar el bestiar. Tothom, enardit, es posà a la feina sota un sol que cremava. Cruixien gemegoses les camelles, la terra seca s'esflorava davant la rella, i el gra omplia el solc polsós i mancat de saor. Però, abans de la posta, tot el terme estava sembrat de fresc, tal com havia volgut N'Amet, i tota l'esperança era posada en ell.

En haver sopat, a les cases, com cada vespre, els amos i missatges passaren el rosari. Seguidament, com una bella prometença i amarats els cors d'alegria, sentiren cantar sobre el sostre la lletania de la pluja.

Durant la nit, pels crulls de les portes hi entraren les resplandors dels llamps i els trons retrunyiren d'una muntanya a l'altra, allargassats pels ecos; l'aigua caigué seguida i persistent com una benedicció del cel, i les canals de les teulades rajaren a ple doll.

L'endemà seguia encara la pluja, embolcallant el pla com una teranyina al través de la qual es podien destriar els fumerals de So'n Ferrandell, de So'n Olesa, de So'n Moragues i de La Torre. El sol va treure el cap devers migdia i tot el camp, xalest, es va vestir de festa. El verd dels arbres era net i lluent, a cada fulla hi penjava una gota més clara que el diamant, a cada roca hi havia un cocó d'aigua; revenia remorós el torrent, i el salt de l'aigua del Bosc dels Frares, arribant fins al fons del comellar, es perdia dins la mar blava com una serpent d'escata argentada; l'aviram cridaner gratava la terra humida, aspirant-ne la forta sentor penetrant, cercant els cucs; i va aparèixer l'Arc de Sant Martí entre el molí de Ca'n Thomàs i Miramar, com l'anell immens de la gran aliança.

Al cap de pocs dies, entre sol i aigua, va néixer l'herba de les pastures, i apuntà en el conradís la maragda de la brulla tendral. A la pleta i l'alzinar hi hagué plètora de glans, i entre la

fullaraca, al caire de les penyes, s'hi trobaren els primers picornells i peus-de-rata, d'un blanc de brossat.

Caigué la neu, i el Teix es posà la caputxa cartoixana; en els «colls», els caçadors de filats agafaren els tords a balquena; els favars estiraven la tija i obriren els seus ulls negres de mora; florien, embaumant tot el camp, les nadales i castanyoles; i a la tafona, premsada, la morada oliva lluenta rajava l'oli transparent i groc com si fos or.

Passà el temps, i començà l'estiu constel·lat amb els robins de les cireres; les blateres, altes com un home, remorejaven com el mar sobre el vermell de sang de les roselles; i els albercocs, daurats i felpats, oferien la carn dolça a l'ocellada cantussera.

Vengueren les messes plenes de vols de guàtleres; les garbes semblaven feixos d'or i de llum; voltaren les bísties a l'era, acompanyant el pas al cant del batre; i el blat s'estibà a vessar en els graners com una maina...

Amb l'anyada a redòs, arribà l'hora de complir la promesa feta. Pactes són pactes, i la paraula dada val tant com l'escriptura estesa. N'Amet obtengué la llibertat, i els amos, abans que partís, l'abraçaren com si fos un fill i ploraren després amargament la seva absència.

IV

Corria el mes de maig del 1582. La nit era freda, tempestuosa, i tant negra que la podien tallar amb una espasa. El temps, trascorrent els anys, havia posat una mortalla sobre el passat, i el record de N'Amet es feia imprecís, com si la seva figura s'anàs allunyant dins la boira.

En el silenci de l'alta nit, els cops donats a les portes de So'n Mas repercutiren secs i greus dins l'eco adormissat, desvetllant sobtadament els amos i missatges. L'amo, tement alguna mala nova, ben armat i acompanyat dels seus, de darrera la porta estant demanà alçant la veu:

—¿Què voleu?

—Obriu-me, que som N'Amet, va respondre el que havia tocat—.

La clau voltà dins el pany, els forrellats giscaren, la porta s'obrí de pintaen ampla, i l'amo i el seu antic esclau s'abraçaren estretament, amb una intensa emoció.

—¿A on és la madona?, demanà N'Amet tot excitat i sense prendre alè.

—Puja! La madona està malalta i no es pot moure del llit—.

N'Amet pujà a la cambra, precedit de l'amo que feia llum a l'escala amb una llumenera de quatre blens que allargava les ombres porugues. S'acostà al llit, en el qual la madona—que amb instint maternal havia conegut la veu enyorada—, plorinyava amb tendresa.

—Aquesta nit, digué N'Amet precipitadament, he desembarcat, amb un estol de moros, a la Foradada. M'han fet venir perquè saben que conec bé les tresques d'aquests paratges, i he pogut avançar per avisar-vos, amb l'escusa d'explorar si era possible una sorpresa. Quan sentireu, suara, la meua veu cridant-vos, no obris-siu per res nat del món... Adéu, no em puc aturar més... Teniu, vos he duit aquest present com a recordança del meu esclavatge i com a penyora de la meua estimació...

I N'Amet, allunyant-se bruscament, corregué escales avall i es va perdre dins la fosca negra de la nit.

Quan la madona, amb les mans balbes i els ulls entelats per les llàgrimes, va desfer el mocador blanc que N'Amet havia deixat, va romandre astorada: una llarga cadena feixuga, de baula d'or, brillava a la llum oscil·lant de les quatre flames...

Immediatament es feren els preparatius per a la defensa. El porqueret, colcant a pell el bell cavall ros, sortí volant cap a la vila per advertir el perill i demanar ajuda. Es barrotaren les portes de les cases i la madona fou transportada al pis més alt de la torre, posant-se l'amo i els missatges a les satgeteres, oberts els matacans.

No passà gaire estona, i entre la negror de la nit es pogueren destriar les ombres dels pirates, que es movien silencioses d'un cap a l'altre, recelant.

La porta de la torre sonà com un tambor, i una veu, la veu amiga de N'Amet, s'elevà dins l'espai en calma. Ningú va contestar, i altra vegada N'Amet repetí el seu crit, que remangué sense resposta.

Al cap de poc, els cops d'una destrat desvetllaren els ecos, i aquest fou el senyal de la lluita. Des de la torre llançaren, pels matacans, pedres i oli bullent; flamejaren les satgeteres, i el tro de l'arcabuceria retombà dins la vall; els crits i l'aldarull s'aixecaren eixordadors; i les sagetes repicaren sobre les parets i el contrafort com la remor de la pluja...

Oportunament va comparèixer l'ajuda de la vila, i quan els assaltants vegeren el perill en què es trobaven d'ésser copats, ho donaren a les cames i s'esvairen bosc endins.

L'albada somreia a la crida dels galls. D'aquí d'allà, alguns pirates ferits, en l'estertor de l'agonia, restaven xops de sang; i en el llindar de la porta, al peu de la torre, amb el cap esflorat, s'hi allargava el cos mort de N'Amet.

V

Moltes vegades he trepitjat, a Valldemossa, la murtra de la festa i, captivat per l'aire dels *boleros* vells, he pogut contemplar, a la llum dels festers, donant voltes i cargolant-se com una serp brillant, sobre la gràcil figura de les fadrines descendents de l'antiga família de So'n Mas, la rica percinta de N'Amet, que tants de records desperta.

I, si és cert que aquella joia històrica té un gran valor material, sempre he cregut que l'or més fi i més preuat era l'or que hi havia en el cor de l'esclau.

ELVIR SANS

C R Ò N I C A

JOCES FLORALS.—De l'“Associació per la Cultura de Mallorca” sota l'alt Patronat de l'Excel·lentíssim Ajuntament de la Ciutat de Mallorca.

Als poetes i prosadors de Mallorca, Catalunya i de tots els territoris on la nostra llengua és parlada o coneguda, l'“Associació per la Cultura de Mallorca” convida als Jocs Florals que organitza per la vinent tardor de 1935, d'acord amb el present

CARTELL

PREMIS ORDINARIS

La “Flor Natural”, premi d'honor i cortesia, ofert per l'Excm. Ajuntament de la Ciutat de Mallorca, serà adjudicada a la millor poesia de tema lliure que, dins el costum i lema dels Jocs Florals, canti l'amor. El guanyador d'aquest premi deurà fer-ne present a la dama de la seva elecció, la qual, proclamada Reina de la Festa, entregará els altres premis als qui en sien guanyadors.

La “Viola d'or i d'argent”, oferta per l'Excm. i Rdm. Sr. Arquebisbe-Bisbe de la Diòcesis, Dr. Josep Miralles i Sbert, s'adjudicará a la millor poesia de tema religió o moral; i

“L'Englantina d'or”, oferta per l'Excma. Diputació Provincial de Balears, a la millor poesia d'esperit patriòtic que canti els fets històrics o tradicionals, usatges o costums de la nostra terra.

PREMIS EXTRAORDINARIS.—Premi ofert per l'Excm. Sr. Joan Manent, Governador Civil de les Balears: Cent pessetes. Tema lliure.

Una “Copa artística”, premi de la Societat Arqueològica Luliana, a la millor composició en prosa de caràcter literari.

Premi de l'Associació per la Cultura de Mallorca, 100 pessetes, a una poesia de tema lliure.

Premi de “La Nostra Terra” cent pessetes, a una poesia de tema lliure.

Premi dels “Atlots de Muntanya”, cinquanta pessetes, a una poesia. Tema lliure.

Premi dels “Amics de l'Art Popular”, cinquanta pessetes, al millor treball, en prosa o vers, sobre un tema folklòric.

Premi de l'Internacional “Schola Libera Lullismi” 150 pts., en llibres lulians, al millor catàleg de “còpies manuscrites”, fetes per estudiants, de les explicacions de Professors de la nostra enyorada Universitat, de Filosofia luliana, existents en les nostres Biblioteques públiques i privades. La “Shola Libera Lullismi” publicarà per son compte el treball premiat, entregant 100 exemplars a l'autor.

Premi de la "Caja de Ahorros y Monte de Piedad de las Baleares", de vint-i-cinc pessetes, a un treball, en prosa o en vers, de tema lliure.

Premi del "Fomento Agrícola de Mallorca", de vint-i-cinc pessetes, a un treball, en prosa o en vers, de tema lliure.

Premi del Casal Català de Mallorca, un objecte d'art, a un treball en prosa o vers.

Premi de la "Banca March" de 50 pessetes a un treball, en prosa o vers, de tema lliure sobre el tema: "Elogi de la Mediterrània".

Totes les composicions, rigurosament originals, inèdites i escrites en la nostra llengua materna, deuen ésser enviades per tot el 1er d'octubre vinent, dins un plec clos que contengui el nom de l'autor i dugui damunt el títol i lema de la composició, a nom del Secretari del Jurat i en el domicili de l'Associació: Escursac, 8, segon, Palma.

Pel lliurament del premi no serà vàlid altre nom que el que es trobi en el plec esmentat. Els treballs han d'estar escrits en lletra clara i llegidora, i a màquina sempre que sia possible.

Ciutat de Mallorca, 8 d'agost de 1935. El Jurat Qualificador: Maria Antònia Salvà, President; Llorenç Riber, Pvre.; Joan Rosselló de So'n Forteza; Josep M.ª Tous i Maroto; Miquel Ferrà; Agustí Calvet; Joan Pons i Marquès, Secretari.

EL DINAR D'HOMENATGE AL SR. JOAN MARQUÈS ARBONA.—Amb motiu de les noces d'or del setmanari "Sóller", l'Associació, amb la col·laboració de diversos elements de Sóller, oferí un dinar al Sr. Marquès i Arbona. L'acte es vegé molt concorregut, i es celebrà a l'hotel Terramar del Port de Sóller. Fou presidit pel Sr. Marquès, el Governador civil senyor Joan Manent i el Batle de Sóller Sr. Miquel Colom. Al destapar-se el xampany, se llegiren les nombrosíssimes adhesions rebudes, i oferí el dinar el President de l'Associació. Parlaren, ademés, els Srs. Miquel Arbona, Joan Campins, el Sr. Governador i l'homenatjat Sr. Marquès. Els parlaments foren publicats pel mateix setmanari "Sóller" en fer la resenya de l'acte. Aquesta festa acabà amb un acte literari al aire lliure, en el qual hi prengueren part els poetes Maria Mayol, Llorenç Riber, Guillem Colom i Miquel Ferrà; la diada de Sóller mostrà ben palesament la profunda simpatia que rodreja l'obra, ja cinquantenària, del Sr. Marquès.

E L S L L I B R E S

SOL, JOSEP.—“Elionor”.—(Pròleg de Joan Puig i Ferrer)—
Contes—.Quaderns Literaris—Volum 67—. Barcelona, 1935.—
106 pp. 12.º

Amb sentida dedicatòria a aquesta Revista, hem rebut un exemplar d'aquest llibre de Contes que ens envia l'autor.

Josep Sol, com diu el seu prologuista Puig i Ferrer, és jove, i aquest és el seu primer llibre. Es un escriptor personal, l'obra del qual acusa l'home, i “en aquesta primera obra sorprèn el seu do de vida. Ell la travessa de cap a cap, l'amara. No pas perquè ens conti coses personals,—viscudes—, com solem dir, sinó pel do de copsar la vida que hi ha al seu entorn i de projectar la seva pròpia, ja serenament, en pura forma d'art.” I aquesta visió és exacta.

Deu contes ens presenta en aquest llibre Josep Sol, i aquesta, la seva primera obra, és l'obra d'un escriptor de grans prometenses dins el camp de la novel·lística catalana, per al conreu de la qual està ben dotat, ja que, dins la forma literària artística i de bon gust, de descriptiva precisa i justa, s'hi acusa el psicòleg observador i plasmador del caràcter. Els personatges apuntats en els seus contes tenen vida, es mouen amb naturalitat, i són humans.

La benvinguda al nou escriptor, que tan gallardament entra en el camp de les nostres lletres.—E. S. R.

ANNALS.—Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya.—Publicats sota la direcció d'Antoni M.ª Sbert.—
Any I.—Volum I.—Barcelona, 1935.—131 + 16 pp. s. n.—8.º.

Aquest primer volum dels Annals de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, bellament i pulcrament editat, ens presenta els antecedents fundacionals i l'obra realitzada fins avui per la institució.

L'Institut, per la seva orientació i reglamentació, pertany al grup de les “Fraternity House” de tipus nordamericà; és una institució moderna i modèlica dins Espanya, ja que no podem fer comparacions amb els assaigs fets a Madrid per la Junta per a Ampliació d'Estudis, que són d'esperit anglo-saxó i d'idea continental.

Meravella veure la tasca realitzada per l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, ben patent dins les memòries i dades estadístiques que infereixen els “Annals”, i tenint en compte els seus pressuposts i les liquidacions de l'exercici 1934, solament ens podem explicar els favorables resultats socials i econòmics si pensam que la seva gestió s'ha desenrotllat sota el control amorós i patriòtic dels seus dirigents. L'obra incipient d'aquest Institut és una prova incon-

trovertible de lo molt que es pot esperar de l'Autonomia Universitària, malgrat els seus detractors.

Aquests "Annals" que, en un mateix volum, es publiquen en català, castellà, francès i anglès, contenen finalment un reportatge gràfic sobre les Residències d'Estudiants a càrrec de l'Institut que honoren l'institució Universitària i Escolar que els ha editat, el seu Director General N'Antoni M.ª Sbert, i haurien d'ésser coneguts per aquelles persones tan poc afectes a l'autonomia i que tenen interessos lligats moralment o materialment amb l'ensenyança.—E. S. R.

ARAMON I SERRA, R.—*"Ramon Llull.—Llibre d'Amic i Amat"*
—Col·lecció Popular Barcino, CXVII. Els clàssics catalans modernitzats. Núm. I.—Barcelona, 1935. 84 pp. 12.º

Amb la versió i anotació de R. Aramon i Serra, acaba de sortir a llum aquest nou fascicle de la "Col·lecció Popular Barcino", que correspon al n.º 1 de la nova secció "Els Clàssics Catalans Modernitzats" de l'esmentada Editorial, que així ve a demostrar una vegada més els seus afanys per l'expansió i propagació de la cultura de la nostra llengua.

Aramon i Serra, en la "Notícia Preliminar" diu: "La perla entre la immensa producció lulliana, l'obra on amb una major perfecció i esclat es sublimen les essències de la vida espiritual de Ramon Llull és, indubtablement, el *Llibre d'Amic i Amat*. Escrit en un període de solitud i de pau material de l'autor, en algun bell oasi, fresc i calmant, de la seva vida sempre agitada i inquieta, moguda per la noble quimera de convertir els infidels a la religió de Crist, aquesta meravellosa producció presenta les característiques i evoca el record dels moments més feliços de l'existència de Llull. Hom pressent, en llegir-la, l'acompliment d'aquell ideal que ell considera com la joia de més preu que l'home pugui assolir: el col·loqui amb l'Amat i la contemplació de les seves faïçons."

La versió del *Llibre d'Amic i Amat* al català modern ha estat feta amb tota cura, conservant tot el possible—tenint en compte l'objecte de la publicació—, aquella sentor trobadoresca i migeval que traspua en totes les pàgines de l'obra.

En el reviscolament de popularitat de l'obra lulliana, que és avui un fet, pot fer un bon servei la versió modernitzada de certs texts; aquest és el treball que s'ha d'agrair a Aramon i Serra, que en aquest bell fascicle inicia la tasca. El felicitem i li agraim l'exemplar enviat.—E. S. R.

CARLES PI I SUNYER.—*La vida i les lletres de Júlia de Lespinasse.*—Barcelona. Llibreria Catalonia.—284 pp.

Aquest llibre ha estat escrit dins el camarot d'un vaixell habilitat com a presó flotant en el moll de Barcelona. Es aquesta una manera d'escriure llibres que té, per cert, antecessors ben il·lustres.

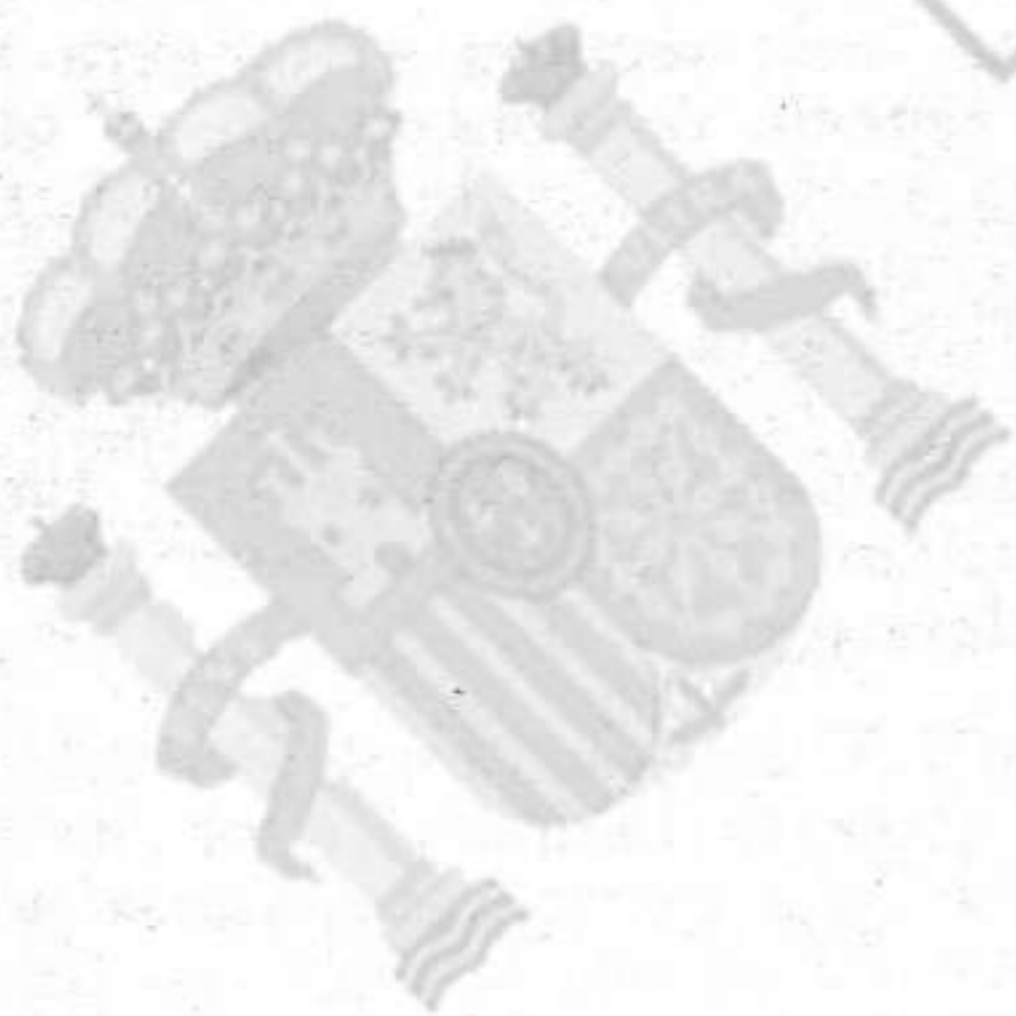
El llibre consta de dues parts. En la primera, conta l'autor qui era la Srta. de Lespinasse i quin fou l'ambient on visqué. Era a París i a la segona meitat del segle XVIII, quan a davall la superfície d'una societat brillant i tranquil·la s'hi congregaven les idees que havien de canviar l'aspecte d'Europa. A Mlle. de Lespinasse algú l'ha anomenada la musa de l'Enciclopèdia. Atrets per la seva gràcia i el seu enginy, va veure reunits al seu entorn, en el seu salonet, un dels que estaren més de moda en el seu temps, les figures més brillants de l'època. D'Alembert el gran

matemàtic, Turgot, Condorcet, etc. Eren uns temps amables i frívols com una pintura de *paravent*, de grans casaques i de calces curtes, de blanques perruques empolvades i de bells medallons amb miniatures damunt la blancor dels grans escots de les dames.

Però, a davall la pompa i la frivolitat del *rococó*, hi bullia el pressentiment dels sentiments futurs, que havien d'esclatar, una vegada passada la riuada de la Revolució i de l'Imperi, amb el gran moviment sentimental que s'anomenaria romanticisme. Ja en aquell temps alguns pintors pintaven, a més del luxe escandalós de les cortisanes, la simplicitat d'una mare rodejada del somriure dels seus infants. La vida de Júlia de Lespinasse és un excellent mirador obert damunt la consciència de la seva època, ja que podem dir que ella va viure en el vèrtix de la mateixa, i Carles Pi Sunyer el sap aprofitar d'una manera brillant.

En la segona part del llibre se'ns dona una traducció de les lletres d'amor de la Srta. de Lespinasse, dirigides al comte de Guibert, que són considerades com un dels més bell models de prosa francesa. En elles hi llambretja un esclat de passió romàntica, precursora d'uns temps a venir, que ha estat anomenada el més fort bateg del cor del segle XVIII.

La presentació del llibre, a càrrec de la llibreria Catalònia, excellent.—A. I. A.

L E S A R T S

CONCERTS

M. VALENTI MESTRE

Al Teatre Principal i a benefici de la "Capella Clàssica de Mallorca", el Dr. Valentí Mestre va donar un interessant recital en el qual va confirmar l'excel·lent impressió que havia causat en les seves actuacions anteriors en el Palau de l'Almudaina. El jove metge-pianista va descabdellar amb gran encert un programa que comprenia obres des de Bach i Scarlatti fins a Rachmaninoff i Debussy, incloent dos fragments dels autors mallorquins Torrandell i Mas Porcel. Excel·lí en la interpretació de les Noveletes de Schumann, que va frasejar amb gran sensibilitat. El públic va aplaudir ferverosament durant tota la sessió i el programa va haver d'ampliar-se amb qualque bis.

HELEN CARRET MENNIG

A l'històric Palau de l'Almudaina, una senyora estrangera anomenada Helen Carret Mennig va donar una espècie de concert en el qual ens va fer conèixer (!) algunes de les obres més divulgades i populars de tot el repertori pianístic. Això que en un virtuós de fama universal es podrà admetre per tal de poder apreciar bé les seves excel·lències, esdevé un suplici quan hom és obligat a escoltar-les amb una interpretació gris i tan poc interessant com ho féu la senyora Mennig. Naturalment tota la vetlla va resultar extraordinàriament soporífera, i res haguéssim perdut de no haver-se donat el recital que comentem.—J. M. P.

RECULLS DE FORA

21 JUNY—20 AGOST

Les darreries de juny a les Corts foren dedicades a l'aprovació dels pressupots de l'Estat. El 28 juny fou aprovat definitivament el projecte de Bases per a la nova Llei Municipal per 229 vots contra 23. En la sessió del 5 juliol el President del Consell Sr. Lerroux llegeix el Projecte de Reforma Constitucional. L'11 de juliol és aprovada la Llei de Reforma dels Jurats Mixtes. El 12 comença la discussió de la Llei de Restriccions, que quedà definitivament aprovada en la sessió del 20 juliol, en la qual es discutí la proposició acusatòria contra els Srs. Azaña i Casares Quiroga, que fou rebutjada per 189 vots contra 68, sense arribar al "quorum". Dia 23 s'aprovà el Projecte de Llei de conversió del Deute públic. Després d'unes sessions de discussió violenta, fins al punt de retirar-se del Saló les Esquerres en la del dia 25, el 26 quedà aprovat el dictamen sobre modificació de la Llei de Reforma agrària, i el mateix dia es suspengueren les sessions de les Corts fins a nou avís.

* * *

Tancades les Corts, l'activitat governamental es concentrà durant l'estiu en la preparació dels decrets d'aplicació de la Llei de restriccions, amb les consegüents supressions i reorganitzacions previstes, i a la preparació també dels pressupots de l'Estat per a 1936, per ésser presentats a la reobertura del Parlament.

* * *

A Barcelona, i degut, segons el Govern, a l'exacerbació dels delictes de caràcter social, fou novament declarat l'Estat de guerra en 29 juny, i prorrogat al seu venciment per un altre mes.

Un acord del Consell de la Generalitat de 16 juliol aprova la implantació a Catalunya de la tarjeta d'identitat per substituir la cèdula personal en les eleccions,

* * *

A penes calmat el malestar causat a França per la firma de l'acord naval anglo-alemany (18 juny), que anà seguit de les converses angleses del 21-22 a París, tota l'atenció internacional restà acaparada aquest estiu—i hi segueix encara— per l'afer italo-etiòpic i les seves complicacions. Recopilam algunes dates:

En 20 de juny demana Abissínia a la S. de N. la tramesa d'observadors neutrals per informar sobre la situació. Fracassades les gestions de Mr. Eden a Roma (27 juny), ja el 4 juliol és considerada greu la situació anglo-italiana. El 9 juliol ve la ruptura de la Comissió arbitral de concí-

liació italo-etíope de La Haia, i l'endemà, dia 10, demana Abissínia la reunió del Consell de la S. de N.

* * *

Aquesta reunió del Consell de la S. de N. s'obrí el 31 de juliol, i en ella els representants d'Abissínia i d'Itàlia exposaren llurs versions sobre el fracàs del procediment de conciliació. Després d'uns dies d'àrdua negociació, dia 2 d'agost foren aprovades dues resolucions: la 1.ª, per unanimitat, sobre nomenament d'un cinquè àrbitre per al comitè sobre l'afer de Ual-Ual; la 2.ª, amb l'abstenció d'Itàlia, estipulant que el 4 setembre es reuniria novament el Consell per examinar la totalitat del conflicte.

Aquest resultat no representava més que un ajornament del conflicte, que Itàlia persistia a afirmar no era, en el fons, de la incumbència de Ginebra. Mentrestant la tensió puja de punt, i segueixen, incessants, els preparatius bèl·lics italians a l'Àfrica. El 19 d'agost es reuneix la comissió arbitral, a la qual es crida aviat com a cinquè o super-àrbitre el Sr. Politis, Ministre de Grècia a París.

Del 16 al 18 d'agost es reuniren a París els representants dels països signants del tractat de 1906, Laval (França), Eden (Anglaterra) i Aloisi (Itàlia) per cercar una solució al conflicte, sense resultat per la impossible conciliació de les posicions anglesa i italiana. Les gestions segueixen per via diplomàtica.

* * *

Del 4 al 25 de juny estigué reunida a Ginebra la XIX Conferència Internacional del Treball, els principals acords de la qual versaren sobre: el trasllat d'obrers d'un país a l'altre; l'ocupació de les dones en els treballs subterranis de les mines (prohibida per 117 vots contra cap, llevat de certs casos determinats); l'atur forçós de la joventut; les vacances retribuïdes i la reducció de la durada dels treballs, respecte a la qual s'adoptà, per 79 vots contra 30, una convenció general establint en principi la setmana de 40 hores, sense que assolissin la necessària votació els diversos projectes de convencions d'aplicació del dit principi, quedant, per tant, la qüestió sense resoldre.

* * *

A remarcar la votació per a la pau, organitzada a Anglaterra per la Unió pro S. de N., en la qual més d'11 milions de vots, sobre 11.559.165 votants, afirmaren la seva voluntat de cercar i voler la pau a través de la S. de N.

* * *

A Grècia esclatà per l'agost un important moviment revolucionari, a Creta, amb motiu d'una vaga provocada amb fins polítics. La situació fou dominada pel Govern.

* * *

A França, també per l'agost, en els ports de Brest, Toló i Marsella, ocregueren sagnants disturbis extremistes dirigits contra la política del govern Laval.

* * *

Coincidí, també l'estiu passat, amb una exacerbació de la persecució anti-religiosa del nazional-socialisme alemany contra els catòlics i els jueus.

Dia 11 d'agost fou descobert un important robatori sacríleg al tresor de la catedral de Pamplona, de la que desaparegueren valuoses i interessantíssimes joies d'art, entre elles la famosa arqueta de vori aràbiga, les quals foren sortosament recuperades, gairebé en la seva totalitat, per la policia.

A senyalar l'homenatge retut per la cultura catalana al Dr. E. Finke, de la Universitat de Friburg de Brisgòvia i Director de la Gorreselschaf, amb motiu dels seus vuitanta anys.

L'Acadèmia Mediterrània de Mònaco prepara la celebració d'un Congrés Internacional, a Mònaco mateix, del 31 octubre al 2 novembre, per estudiar els principis d'un "humanisme mediterrani".

Alguns llibres nous:

S. Espriu: *Miratge a Citèrea*.—J. Garriga i Massó: *Nous aspectes del problema català*.—Josep Lleonart: *De viatge* (Quaderns Literaris, 60).—Xavier Benguerel: *La vida d'Olga* (Q. L., 61).—E. Psichari: *El viatge del Centurió*. Trad. de T. Garcés.—Josep Colom, Prev.: *Flors de jardí*.—S. Juan Arbó: *Camins de Nit* (novella)—J. de Camps Arbós: *Després del 6 d'octubre*—J. Carrera i Pujal: *Per un ordre polític i econòmic*.—Josep Palau: *Filosofia i Música*.—D. Guansé: *Pompeu Fabra* (Quaderns Blaus).—Josep M.ª López Picó: *Lleures del Pensament*.—J. Carner Ribalta: *Sota el cel dels tròpics* (Q. L., 65);—Alfons Maseres: *La fira de Montmartre* (Q. L., 65).—C. Montserrat: *Glosses Evangèliques*—Maragall, *Obres Completes*, Vol. XIX: *Elogi de la Paraula i altres escrits*; Vol. XX: *Discursos, pròlegs i allocucions*.—Joan Vaquer: *Clixés d'Andorra* (poesies)—Tomàs Garcés: *El Senyal* (poesies).—Josep Carner: *La primavera al poblet* (Obres de J. C., II, Gili).—Pere Benavent: *Homes, homenets i homenassos*.—Carles Ferrer i Clavé: *Poesies i proses*.—Plaute: *Comèdies*, II (Fundació Bernat Metge).—Polibi: *Història*, vol. III (F. B. M.).—Plutarc, *Vides Paralleles*, vol. VI (F. B. M.).—E. Toda: *La reconstrucció de Poblet. Obres realitzades de 1930 a 1934 pel Patronat del Monestir*.—J. M. Bartrina. Pròleg de J. M. Miquel i Vergés (Els Nostres Poetes, 6).—Ramon Tagella: *Salut* (Publicacions de l'A. P. de l'E. C.).—Lull: *Llibre d'Amic i Amat* (Ed. Barcino)—Desclot: *Desafiament de Bordeus* (Col. Barcino).

N O T I C I A R I

MUSICALS

La liederista polonesa Sofia Massalska ha donat un recital al Palau de l'Almudaina. Cantà cançons de Chopin, Desparc i Debussy, de Korsakoff i del polonés Mowinski. L'èxit fou compartit pel "Trio Mallorca" que interpretà composicions de Haydn i Szarzynski.

EL NOSTRE PORT

Ha anat a Madrid una comissió, en representació de la Junta d'Obres del Port, per tal de gestionar la realització del projectat arrecer en el contramoll d'entrada. A Madrid li prometeren cercar els mitjans adients, de lo qual en vengué aquella molt esperançada.

EL NOU MERCAT DE L'OLIVAR

L'arquitecte municipal En Guillem Forteza, en compliment d'un acord municipal, ha formulat, com és sabut, un projecte de mercat a la plaça de l'Olivar. Per tal de donar-lo a conèixer, llegí un bell parlament a la Casa de la Ciutat, acte al qual assistí nombrosa concurrència. Costarà, aquest mercat, uns quatre milions de pessetes, que l'Ajuntament podria recaptar mitjançant un emprèstit. La conferència fou il·lustrada amb multitud de projeccions, i el conferenciant rebé moltes enhorabones.

L'AMETLLA

La Càmera Oficial Agrícola de Mallorca ha acordat enviar a Madrid una comissió, a la qual s'hi afegiran alguns membres de la Càmera de Comerç i l'Enginyer Cap del Servei Agronòmic, per tal de tractar amb el Ministre l'afer de la malaltia que ataca els ametllers i desvaloritza al bessó en els mercats de fora.

"AMICS DE L'ART POPULAR"

Aquesta benemèrita i entusiasta associació segueix la seva feina. Enguany ha conseguit revivar la romeria de Sant Marçal. Hi hagué les clàssiques corregudes i ball de *boleros* i de *jotes*, en els quals prengueren part més de cent cinquanta parelles, vestides a l'ampla. Cridà l'atenció el quadre de Binisalem amb els seus *boleros* i *copeos*, que recorda el ball antic de la verema.

Els elements que integren aquesta simpàtica entitat poden estar justament contents, perquè la llavor escampada i assaonada amb tant de treball comença a florir en belles festes, ben mallorquines, a tots els pobles, que van retrobant-se dolçament.

ESCOLA GRADUADA

Al saló d'actes de l'Ajuntament de Felanitx es celebrà la subhasta per adjudicar les obres de construcció d'un grup escolar, ampliació en catorze seccions de l'Escola Graduada ja existent.

NOU SERVEI D'AVIACIÓ

La Companyia "Linies Aéries Postals", ha inaugurat un nou servei entre Madrid, València i Palma, mitjançant trimotors "Fokker".

UNA PROTESTA JUSTIFICADA

El diputat a Corts Sr. Zaforteza, en la seva actuació al parlament espanyol, s'ha singularitzat per la seva "catalanofòbia". No fa molt l'incomodava que la ràdio fes *separatisme*, segons ell, en les seves sessions, on hi havia una bona representació d'autors catalans. Desde que aquests foren gairebé exclosos, la ràdio és tan melindrosa que no fa goig de sentir. Ara, aquell diputat, demana sarcàsticament que els nostres centres docents no depenguin de la Universitat de Barcelona. A una de les sessions de l'Ajuntament, els gestors Comes, Vaquer i Pons presentaren una proposició de protesta contra el *separatisme* de l'esmentat diputat, que fou aprovada. Nosaltres, alhora que aplaudim el gest dels esmentats gestors, ens adherim a la protesta, per quant veim en tot això una campanya d'incomprensió contra la germana Catalunya, sempre gran als nostres ulls i sempre digne dels majors respectes.

NECROLÒGICA

En un accident d'automòbil, esdevingut a la carretera de Madrid a Càdiç, ha trobat la mort Mr. Artur Byne, gran enamorat de Mallorca, on passava molts d'hiverns. Es autor de l'obra "Majorcan Houses and Gardens", que escriví en col·laboració amb la seva esposa Mrs. Stapley, la qual posseïa la més completa collecció de teles mallorquines anomenades «de llengües».

DRAGAT

Gràcies a l'activitat amb què es draga el port de Manacor, hi poden descarregar semanalment llurs mercaderies alguns velers grans. Ben aviat el que avui es Cap d'es Toy esdevindrà excellent abrigo per a les embarcacions petites.

UNA SETMANA DE FESTES

L'organitzà la "Unió Protectora Mercantil"; durant ella, les nostres societats sportives han fet llurs exhibicions: corregudes de llebrers, concursos de natació, d'autos, etc. "La colla nova dels Xiquets de Valls" hi bastí llurs torres humanes, aplaudides i admirades del nostre públic, és a saber; els «castells»: «tres de set», «quatre de set amb columna de cinc», etc. Ens és grat particularment d'esmentar la inauguració del monument dedicat a Chopin, emplaçat al començ del carrer que porta el nom del gran músic polonès. El marbre, obra de l'escultor Vila, estava cobert amb la gloriosa bandera de Mallorca. També s'inaugurà una font de linees sòbries, bastida en pedra de Santanyi, dedicada a Russinyol. El Batle, en un i altre acte, féu els parlaments en la nostra llengua. La nota simpàtica d'aquestes festes la donaren els cotxes "David" i molts de particulars que portaven al davant la nostra ensenya barrada. El darrer dia eixí una cavalcada, de la qual formaven part els "cossiers de Montuiri" i els de Manacor amb els "cavallets de Felanitx", dansant al compàs dels típics ritmes respectius.

PREMSA NOVA

Han vist la llum pública els setmanari Sport, de vuit planes. No porta programa a desenrotllar ni salutació, si bé es suposa que ve al món per donar solament notícies esportives. També ha aparegut el setmanari "Fela-

nitx", qui guarda, segons diu, la fórmula que ha de treure la societat del caos en què viu. Que la tregui aviat i que l'apliqui amb éxit és el que tots voldríem... La Caixa de Pensions per a la vellesa i l'estalvi ha començat a publicar la seva "Vida Social Agrícola", edició especial per a les Balears.

LA CALOR

El termòmetre enguany ha batut el *record* de la calor. Hi hagué dies que l'aparell marcà 36 graus a l'ombra; temperatura, aquí, completament desacostumada.

MONUMENTS NACIONALS

El Bolletí Oficial d'aquesta Província porta una comunicació del President de la Comissió de Monuments històrics i Artístics Balears, adreçada al Governador, en la qual l'assabenta que pensa promoure els corresponents expedients davant el Ministre d'Instrucció Pública per tal de declarar monuments els edificis que en el comunicat s'esmenten.

EL "SÓLLER"

Aquest prestigiós setmanari acaba de complir cinquanta anys de la seva existència. Amb motiu tan solemne ha publicat un número extraordinari d'un centenar de planes, on hi han col·laborat els literats mallorquins; constitueix alhora un bell document per a la història de la literatura a Mallorca. L'Ajuntament de Sóller prengué l'acord de nomenar el venerable fundador i director del dit setmanari fill il·lustre i donar el nom de Joan Marquès a un dels carrers de la ciutat. També l'"Associació per la Cultura de Mallorca" acordà adherir-se a la commemoració amb un dinar a honor del benemèrit periodista Sr. Marquès. No cal dir com ens alegrem i prenem part en aquesta festa cinquantenària, que és un vertader homenatge a la virtut i al treball mai en defallença.

L'ATUR OBRER

Ha tengut lloc al Govern Civil una reunió amb la finalitat de cercar mitjans de subvenir l'atur obrer. Un dels acords fou demanar al Govern autorització per construir una Llonja de contratació al moll de la nostra ciutat, el pressupost de la qual ha presentat ja la junta d'Obres del Port.

LA CONQUISTA D'EIVISSA

Eivissa acaba de commemorar la dada centenària de la seva conquesta per l'host catalana. Amb aquest motiu hi hagué festes, parlaments i descobriment d'una làpida. L'esperit racial, però, n'estigué, malauradament absent.

LA NOSTRA TERRA

DIRECTOR:

ANTONI SALVÀ I RIPOLL

ADMINISTRADOR:

JOAN I. VALENTI I MARROIG

Redacció i Administració: *Escursach*, 8, 1er.—Ciutat de Mallorca

Preus de subscripció: Any, 12 ptes.—Trimestre, 3 ptes.—Número solt, 1'25 ptes.

ESTAMPA D'EN FRANCESC SOLER.—SANT FRANCESC, 2 I 4.—PALMA DE MALLORCA

JOCS FLORALS

DE MALLORCA

1935

ORGANITZATS PER LA

ASSOCIACIÓ PER LA CULTURA DE MALLORCA

SOTA EL PATRONATGE

DE L'EXCM. AJUNTAMENT DE PALMA

I CELEBRATS

EL DIUMENGE 27 D'OCTUBRE

ESTADO PL 2001

MINISTERIO
DE CULTURA

